

Siseturvalisuse 2021. aasta tulemusaruanne

SISUKORD

TULEMUSVALDKONNA MÕÕDIKUD JA EELARVE TÄITMINE	4
OLUKORRA LÜHIANALÜÜS: ARENGUD JA VÄLJAKUTSED	5
<i>Olukorra analüüsi kokkuvõte</i>	9
ÜLEVAADE MEETMETE ELLUVIIMISEST	11
MEEDE 1. ENNETAVA JA TURVALISE ELUKESKKONNA KUJUNDAMINE	12
<i>Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest</i>	13
<i>Meetme eelarve</i>	14
<i>Programmi tegevuste elluviimisest</i>	14
<i>Olulisimad edusammud 2021. aastal</i>	20
<i>Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025</i>	20
MEEDE 2. KIIRE JA ASJATUNDLIK ABI	21
<i>Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest</i>	22
<i>Meetme eelarve</i>	23
<i>Programmi tegevuste elluviimisest</i>	23
<i>Olulisimad edusammud 2021. aastal</i>	26
<i>Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025</i>	26
MEEDE 3. KINDEL SISEJULGEOLEK	27
<i>Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest</i>	28
<i>Meetme eelarve</i>	30
<i>Programmi tegevuste elluviimisest</i>	31
<i>Olulisimad edusammud 2021. aastal</i>	35
<i>Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025</i>	35
MEEDE 4. TÕHUS RAHVASTIKUHALDUS	36
<i>Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest</i>	37
<i>Meetme eelarve</i>	38
<i>Programmi tegevuste elluviimisest</i>	38
<i>Olulisimad edusammud 2021. aastal</i>	41
<i>Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025</i>	41
MEEDE 5. TARK JA INNOVAATILINE SISETURVALISUS	42
<i>Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest</i>	43
<i>Meetme eelarve</i>	44
<i>Programmi tegevuste elluviimisest</i>	44
<i>Olulisimad edusammud 2021. aastal</i>	47
<i>Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025</i>	47

Siseturvalisuse 2021. aasta aruande ja tulemusvaldkonna üldinfo

Tulemusvaldkond	Siseturvalisus
Valdkonna arengukava	„Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“
Programm	„Siseturvalisus“
Vastutav ministeerium	Siseministeerium
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.
2021. aastal tegeleti siseturvalisuse programmi elluviimisel	<ol style="list-style-type: none">1) ennetava ja turvalise elukeskkonna loomisega;2) kiire ja asjatundliku abi pakkumisega;3) sisejulgeoleku kindlana hoidmisega;4) Eesti arengut toetava kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitikaga;5) siseturvalisuse valdkonna targemaks ja innovaatilisemaks muutmisega.
Seos „Eesti 2035“ sihtidega	Siseturvalisuse arengukavaga aidatakse kaasa kõige enam strateegilisele sihile „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“, aga olulisel määral ka sihtidele „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ning „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“, vähemal määral sihile „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“. Aruandes on „Eesti 2035“ seoste täpsustamiseks joonealused viited.
Aruande koostamisest	Et hinnata eesmärkide täitmist, on siseturvalisuse tulemusvaldkonna 2021. aasta aruande koostamisel kasutatud olemasolevat statistikat ja uuringuid. Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringut 2021. aastal ei tehtud ja järgmine uuring on 2022. aastal, mistõttu on osa mõõdikute puhul lähtutud 2020. aasta andmetest ning hinnang eesmärkide saavutamisele on antud olemasoleva info põhjal. Aruandes on analüüsitud olukorda ning antud hinnang eesmärkide saavutamisele ja järgmiste aastate väljakutsetele. Samuti on selgitatud, mida on täpsemalt erinevate programmi tegevuste raames tehtud. Eelkõige on avatud olulisemaid muutusi ja suurema mõjuga projekte.
Lisateave	Lisaks aruandele on lisainfo Siseministeeriumi kodulehel. www.siseministeerium.ee/stak2030

Tulemusvaldkonna mõõdikud ja eelarve täitmine

Tulemusvaldkonna mõõdikud

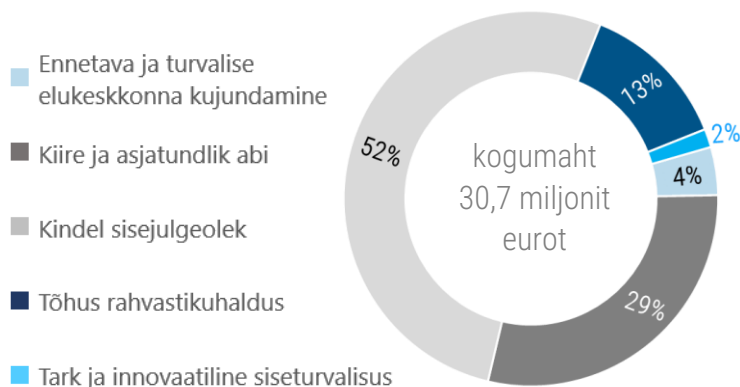
	Tegelik täitmine				Sihttasemed			Allikas
	2018	2019	2020	2021	2021	2022	2030	
Eestit turvaliseks riigiks hindavate elanike osakaal	94%	-	92%	-	≥ 92%	≥ 94%	≥ 94%	Siseministerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Siseturvalisuse tagamise kaasatud elanike osakaal	-	-	17%	-	> 17%	≥ 20%	≥ 30%	Siseministerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Vigastussurmade arv ¹	687	635	768	Avaldatakse juunis.	< 670	< 660	< 520	Statistikaamet
Elanike osakaal, kes peavad riigi peamiseks mureks								Eurobaromeetri standarduuring
- kuritegevust,	3%	3%	1%	1%	≤ 3%	≤ 3%	≤ 3%	
- sissērännet,	12%	12%	15%	8%	≤ 12%	≤ 12%	≤ 12%	
- terrorismi	1%	1%	0%	0%	≤ 1%	≤ 1%	≤ 1%	
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus:								Turu-uuringute institutsioonide usaldusväärsus uuring
- Politsei- ja Piirivalveamet	89%	88%	91%	86%	≥ 89%	≥ 89%	≥ 89%	
- Päästeamet	97%	97%	95%	95%	≥ 97%	≥ 97%	≥ 97%	
- Häirekeskus	94%	94%	93%	94%	≥ 94%	≥ 94%	≥ 94%	

Programmi eelarve ja selle täitmine ning peamised kitsaskohad ja kõrvalekalded planeeritust

Valdkonna eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	401 356	436 706	397 923
Investeeringud	24 535	49 588	30 677

¹ „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030“ ja selle programmiga „Siseturvalisus“ mõjutatakse otseselt uppunute ning tulekahjus, sõidukiõnnetustes, tapmiste ja mõrvade ning uimasti üledoosi tagajärjel hukkunute arvu, kuid kaudset mõju avaldavad meetmed ka teistele surmapõhjustele, nagu enesetappudele, kukkumistele ja külmumistele. Seetõttu kajastatakse üldeesmärgi mõõdikuna vigastustest põhjustatud suremust kõikide vigastussurmade liikide kohta. Mõõdik on nimetatud „Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030“ mõõdikute saavutamise ühe eeldusena. Sotsiaalministerium on ka alates 2015. aastast vigastuste ennetamise valdkonna üldkoordineerija. Sõidukiõnnetustes hukkunute arvu vähendamise abinõusid on käsitletud liiklusohutusprogrammis.

Programmi 2021. aasta investeeringud

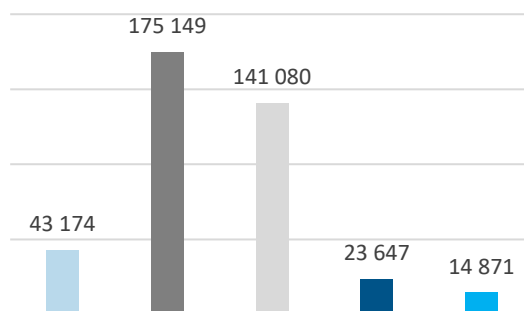

2021. aastaks ette nähtud tegevused ning soetused viidi valdavalt ellu lähtudes planeeritust. Mõnevõrra mõjutas tegevuste teostamist koroonakriis ning üldised tarneraskused.

Idapiiri väljaehitamiseks eraldatud eelarvelistest vahenditest jäi 2021. aastal kasutamata 2,5 miljonit eurot kuna ehitusega seotud tegevused lükkusid 2022. aastasse. Tekkinud jääk kasutatakse täies ulatuses 2022. aastal.

IT investeeringuteks planeeritud eelarvest jäi

Programmi meetmete 2021. aasta kulud (tuh €)

kasutamata 2,9 miljonit eurot. Valdavalt jäid vahendid kasutamata kaupade tarneraskuste tõttu, nt lükkusid serverite ja võrguseadmete tarned 2022. aastasse seoses kiipide puudusega.

2021. aastal kasutamata jäänud tööjõu- ja majandamiskulude eelarve tekkis osaliselt ka teadlikust kokkuhoiust, et leevendada 2022. aastal realiseerunud eelarvekärbet ning katta kaupade ja teenuste üldisi hinnatõuse. ■

Olukorra lühianalüüs: arengud ja väljakutsed

Eesti inimesed tunnevad end turvaliselt

2020. aastal leidis 92% küsitlusele vastanutest, et Eesti on elamiseks turvaline riik.² Seda uuringut 2021. aastal ei tehtud, küll aga selgus Eurobaromeetri uuringust, et nende elanike osakaal, kes peavad kuritegevust üheks peamiseks probleemiks, millega riik peaks tegelema, on võrreldes 2020. aastaga paar protsenti vähenenud (2020. aastal 3% ja 2021. aastal 1%). Kõige olulisemateks riigi ees seisvateks probleemideks peeti elukallidust (47%) ja terviseküsimusi (34%).³

Inimeste arvamus kuritegevuse kohta ja objektiivne statistika on omavahel kooskõlas, kuivõrd süütegusid registreeriti 2021. aastal 13% vähem võrreldes sellele eelneva aastaga ning märgatavalt vähenes ka näiteks tapmistes ja mõrvades hukkunate arv; kuritegusid registreeriti aga 0,6% rohkem. Sellest olenemata on jätkuvalt väljakutseks nii internetis toimepandud kelmused kuid ka organi-

seeritud kuritegevuse üks peamine sissetulekuallikas: narkokuritegevus.⁴

Heitliku julgeolekulukorra tõttu on veelgi hädavajalikum ühiskonna ühtsus ja valmisolek kriisideks ning asutustevaheline toimiv koostöö

Sisejulgeolekut mõjutasid olulisel määral arengud välismaal, eelkõige Valgevene hübriidrännakud Poola, Leedu ja Läti vastu, sh migrantide smugeldamine ja sisserände kasutamine hübriidründe tööriistana. Samuti olukord Afganistanis ja sellega seotud migratsioonivood. Lisades juurde veel Vene vägede koondumise Ukraina piirialadele (sh 2022. aasta veebruaris alanud täiemahuline sissetung ja sõda Ukraina vastu), võib öelda, et julgeolekulukord on pingestunud ja kriisis. **Võib eeldada, et need muutused mõjutavad Eesti inimeste turvatunnet** ja arvamust riigi ees seisvate olulisimate probleemide kohta. See kajastus juba näiteks inimeste seisukohas Eesti välispiiri kaitstuse

² Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring 2020.

³ Flash Eurobarometer 500. Public opinion in the EU regions; <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2552>.

⁴ Politsei- ja Piirivalveameti andmed ning Justiitsministeeriumi „Kuritegevus Eestis 2021“.

kohta: 2021. aastal oli võrreldes varasemaga 10% vähem neid inimesi, kes arvasid, et välispiir on hästi kaitstud.⁵ Samas on ebaseaduslike piiriületuste arv Eestis endiselt langustrendis ja piir varasemaga võrreldes paremini kaitstud. Eeltoodu tõttu pöörati tähelepanu erinevate riskide maandamisele. Näiteks valmis 2021. aastal Politsei- ja Piirivalveametil massilise sisserände hädaolukorra lahendamise plaan, mille koostamisel lähtuti Valgevene hübriidrünnaku stsenaariumist.

2021. aastal jätkus koroonapandeemia, millel oli samuti mõju sisejulgeoleku valdkonnale. Vaenu-likku mõjutustegevust oli Eesti vastu märgata vähem, kuid suur osa vaenu õhutavaid sõnumeid, sh terroristlikku sisu, liikus veebikeskkonda. Ühiskonda lõhestavad vandenõud, libauudised ja desinformatsioon levisid veebis kiiresti ning sellega suurenes õiguskaitseasutuste, eriti veebikonstaablite töökoormus. Viimast leevendas mõnevõrra see, et eelmisel aastal lisandus veebikonstaableid juurde.

Ülemaailmne viirusepuhang ja sõda Euroopas on pannud avalikkust ja ka riigiasutusi enam teadvustama, et valmis on vaja olla väga erinevateks kriisideks. Koroonapandeemia on aga kinnitanud, et erinevate valitsemisalade asutuste valmisolek tulla oma valdkonna kriisidega toime on ebaühtlane ja tihti ei osata näha ühe valdkonna piiridest kaugemale. Nii häid kui ka halvemaid näiteid on ka kohalike omavalitsuste kriisivalmidusest. Uuringu järgi on 77% omavalitsustest saavutanud kriisideks valmisolekus edasijõudnu või eeskujuliku taseme.⁶ Elanike hädaolukorraks valmisoleku indeksi keskmine tulemus näitab, et elanike valmisolek on jäänud samale tasemele nagu 2019. aastal (45). Viimasest saab järeldada, et vaja on panna enam rõhku koolitustele ja erinevatele ennetustegevustele, et parandada inimeste teadlikkust ja oskusi.⁷

Eeltoodud murekohtade leevendamiseks 2021. aastal tegeletigi. Kõige ulatuslikuma mõjuga oli ilmselt kriisireguleerimise valdkonna rollijaotuse täpsustamine. Kahtlemata on kriisideks valmisoleku parandamine ka järgmistel aastatel oluline. Siseministeriumi valitsemisala vastutusvaldkondades on prioriteetid järgmised: piirihitusega jätkamine, sisserändeks valmisoleku

suurendamine ning sihistatud tegevus kriisideks valmisoleku, sh elanikkonnakaitse parandamisel.

Siseturvalisuse asutusi usaldatakse, kuid piisava ja motiveeritud personali tagamiseks on vaja väärilist töötasu ja suuremas mahus väljaõpet

Reageerivate asutuste tööd kergendab inimeste usaldus nende vastu. Päästeametit usaldas 2021. aastal 95%, Häirekeskust 94% ning Politsei- ja Piirivalveametit 86% küsitlusele vastanutest – need on endiselt kolm kõige rohkem usaldatud asutust Eestis.

2021. aastal oli võimalik tänu riigieelarvest saadud lisarahale ja siseturvalisuse asutustes tehtud ümberkorraldustele tõsta miinimumpalka politseinikule 11,5%, päästjatel 11,4% ning päästekorraldajatel 6,4%. Lähtudes politseinike ja päästjate tulevikuvajaduse ja töötasu analüüsist on järgmistel aastatel jätkuvalt **väljakutse pakkuda väärilist töötasu, et tagada piisav arv töötajaid, ja rahastada vajalik mahus uute töötajate väljaõpet.** Siseturvalisuse valdkonna teenistujate arv on alates 2008. aastast vähenenud 18% ning ees on ootamas suur pensionile jäämise laine nii politseinike kui ka päästjate seas, mistõttu on vaja suunata senisest rohkem raha politseinike ja päästjate väljaõppesse, et ära hoida üha suurenev eesliinitöötajate puudujääk.

Arvutuste järgi toob Päästeamet oma tegevusega ühiskonnale tulu aastas miljard eurot ning Politsei- ja Piirivalveamet 867 miljonit eurot. Seega ületab siseturvalisuse asutuste panus ühiskonda mitu korda neile riigieelarvest eraldatavat raha.

Lisaks reageerivatele asutustele on oluline inimeste endi roll Eesti turvalisena hoidmisel

Inimesed teadvustavad nende enda rolli olulisust ja enamik on veendunud, et peaksid ise aktiivselt osalema enda ja oma kodukoha turvalisuse tagamisel (2020. aastal 88%). Selleks on elanikel erinevaid võimalusi nii vabatahtlikuna osaledes kui ka ise vastutustundlikult käitudes.

Vabatahtlikke lisandus päästjate ja merepäästjate ridadesse, kuid ka riigiinfo teenuse pakkumisele abiks. Abipolitseinike arv vähenes aga 4%. Kus-

⁵ Riigikaitse avaliku arvamuse uuring 2021.

⁶ Kohalike omavalitsuste kriisideks valmisoleku indeksuuring 2021.

⁷ Elanike hädaolukorraks valmisoleku indeks 2021.

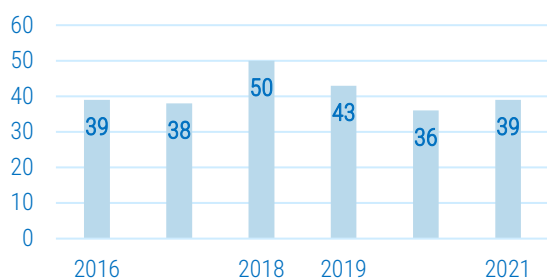
juures, 26% lahkunud abipolitseinikest asusid tööle politseiametnikena, mis näitab, et vabatahtlus on üks võimalus mõnes valdkonnas töötajate järelkasvule pisut kaasa aidata. Samuti vääril märkimist, et olenemata väiksemast abipolitseinike arvust, suurenes tänu mitmekülgsemale politseitöösse kaasamisele nende töötundide arv. See ilmestab hästi asjaolu, et ka edaspidi on vaja **siseturvalisuse valdkonna vabatahtlike arvu suurendamise kõrval pöörata veel enam tähelepanu vabatahtliku tegevuse mitmekülgsemaks muutmisele** ja sellele, kuidas pakkuda olemasolevatele vabatahtlikele sobivaid osalusvõimalusi.

Palju õnnetusi juhtub riskikäitumise tõttu

Suur osa õnnetusi ja vigastussurmasid juhtub vale käitumise tõttu, sh alkoholi liigtarvitamine ja hooletu suitsetamine. Täpne vigastussurmade arv avaldatakse juunis, kuid järgnevalt on esitatud ülevaade esialgsetest andmetest.

2021. aastal oli **tulekahjudes hukkunuid** 39 (2020. aastal 36). Elektrist alguse saanud tulekahjudes hukkus 11 inimest ja hooletust suitsetamisest tekkinud tulekahjudes samuti 11 inimest, 78% tules hukkunute kodudes puudus toimiv suitsuandur. Suitsetamisest ja lahtisest tulest tingitud eluhoonetulekahjusid oli varasemast vähem, kuid elektrist ja küttesüsteemidest alguse saanud tulekahjusid enam. Selle üks põhjuseid võis olla 2021. aasta alguse külm talv ja koroonapandeemia, mille tõttu on inimesed enam kodus ning koormus seega nii elektri- kui ka küttesüsteemidele ja kodutehnikale suurem.

Tuleõnnetustes hukkunud

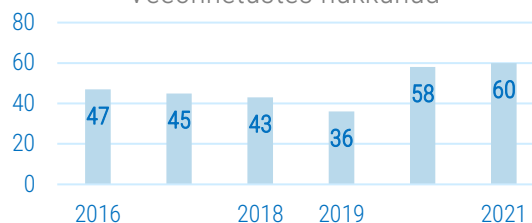

Joonis. Tulekahjudes hukkunud aastatel 2016–2021 (allikas: Päästeamet)

Veeõnnetustes hukkus 60 inimest. See on viimase kuue aasta suurim uppumiste arv.

Kusjuures, enamik tule- ja veeõnnetustes hukkunutest olid mehed ning rohkem kui pooled olid joores.

Veeõnnetustes hukkunud

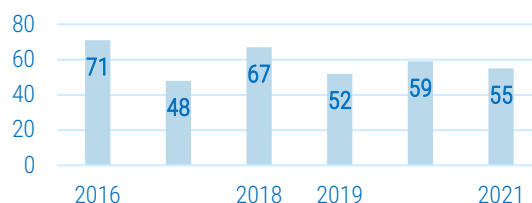

Joonis. Veeõnnetustes hukkunud aastatel 2016–2021 (allikas: Päästeamet)

Muu hulgas on veeõnnetustes hukkunute arvu mõjutanud ilm ja kestav koroonaaeg, mistõttu võisid suviselt soojad ilmad meelitada inimesi tavapärasest rohkem veekogude juurde. Seda illustreerib asjaolu, et kõige enam uppus inimesi suve- ja kevadkuudel.

Liiklusõnnetustes sai vigastada 2020. aastaga võrreldes ligi kümnendiku võrra rohkem inimesi, kuid hukkunuid oli veidi vähem (2020. aastal 59 ja 2021. aastal 55).

Liikluses hukkunud

Joonis. Liikluses hukkunud aastatel 2016–2021 (allikas: Politsei- ja Piirivalveamet)

2021. aastal oli võrreldes varasemaga enam kergliikurijuhtide osalusel liiklusõnnetusi, mis moodustasid peaaegu 15% kõikidest inimkannatanuga õnnetustest. Alkoholi tarvitanud mootorsõidukijuhtide põhjustatud inimkannatanuga liiklusõnnetusi oli 2021. aastal peaaegu 30% vähem kui 2020. aastal (2020. aastal 130 ja 2021. aastal 93).

Tapmisi ja mõrvu registreeriti 2021. aastal kaks korda vähem kui 2020. aastal.

Rasked vägivaldakuriteod

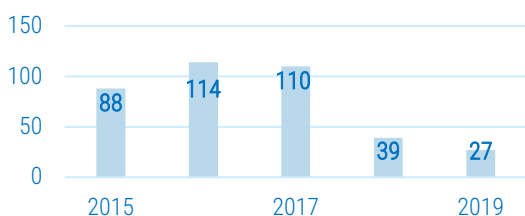
Joonis. Rasked vägivaldakuriteod (allikas: surma põhjuste register; Justiitsministeerium „Kuritegevus Eestis 2021“)

Kõigi surmava lõpuga kuritegude puhul oli üks mõjutegur alkoholi tarbimine. Vägivalla toimepanijatest olid joobes 69% ja kannatanutest 40%.

Oma lähedase käe läbi kaotas elu märksa vähem inimesi kui 2020. aastal (2020. aastal 16 ja 2021. aastal 4). 2021. aastal vähenes lähisuhtevägivalla juhtumite arv 4%, sh registreeriti kuritegusid 10% vähem. Alaealiste osalusel lähisuhtevägivalla juhtumite osakaal jäi 2020. aastaga samale tasemele. Kui 2020. aastal pandi toime viimaste aastate vaates kõige rohkem raskeid lähisuhtevägivalla kuritegusid, siis 2021. aastal oli neid poole vähem (22).

Aastatel 1999–2020 on Eestis **narkootikumide** tõttu surnud 1732 inimest (2021. aasta andmeid veel pole).

Narkootikumidest tingitud surmad

Joonis. Narkootikumidest tingitud surmad aastatel 2015–2019 (allikas: surma põhjuste register)

Enim narkosurmasid põhjustanud fentanüülide levik on Eestis 2021. aastal märkimisväärselt pidurdunud. Fentanüüli kättesaadavus on vähenenud tänu politsei edukale jälitustööle, millega lõpetati 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses mitme suure kuritegeliku võrgustiku tegevus. Õiguskaitseasutuste edukas töö ning koju kaasa antava naloksoonikomplekti ja teiste kahju vähendamise teenuste ulatuslikum rakendamine on narkootikumide üledoosist tingitud surmade arvu märkimisväärselt vähendanud. Samas on täheldada, et levivad uued ja veel ohtlikumad ained, mis võivad põhjustada seninägematut tervisekahju või surma. Üks selline aine on isotonitaseen, mis on 2021. aastal põhjustanud mitu surma.

2021. aastal jätkati sihistatud ennetusega siseturvalisuse valdkonnas nii erinevate tõendus- põhiste programmide kui ka teavitustegevuste abil. Märkimisväärne osa sotsiaal- ja terviseprobleemidest on omavahel seotud ja ennetatavad. Tihti on probleemide algallikad samad, mistõttu tuleb ennetustööd teha valdkonnaüleselt. Selleks leppisid justiitsminister, haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister ning

siseminister kokku **valdkonnaülese ennetuse põhimõtetes.**

Siseturvalisuse teenuste paremaks pakkumiseks investeeriti transportvarasse, kinnisvarasse ja infotehnoloogiasse

2020. aastal parandati Päästeameti ning Politsei ja Piirivalveameti tehnilist valmisolekut, et paremini sündmustele reageerida. Näiteks asendati **päästetööde** toetamiseks kuus päästetööde põhiautot, üks paakauto ja neli amfiibsõidukit, mida kasutatakse erinevate päästesündmuste lahendamiseks keerulistest maastikutingimustes. **Demineerimistöode valdkonnas** uuendati ühte demineerimise põhisõidukit ja nelja demineerimistöode haagist. Lisaks asendati keemiapäästevõimekuse säilitamiseks seitse keemiapäästehaagist. **Kriminaalpolitsei** tegevuse toetamiseks uuendati nelja kriminalistika ekspertide väikebussi. **Uue tehnoloogia katsetamiseks ja keskkonnahoiu suurendamiseks** hangiti Politsei- ja Piirivalveametile esimene elektriline patrullisõiduk. Lisaks asendati kokku ligi 150 kasutusrendi sõidukit, mida kasutatakse erinevate siseturvalisuse teenuste tagamiseks. **Maismaasõidukitesse investeeriti 2021. aastal kokku ligi 4 miljonit eurot.**

Päästetööde valdkonnas soetati **veepääste võimekuse parandamiseks** kümme siseveekogu mootorpaati. **Otsingu- ja päästetööde ning piiri valvamise** võimekuse parandamiseks soetati Politsei- ja Piirivalveametile kaks mootorpaati. Toimepidevuse parandamiseks uuendati ida regioonis kolme piirivalvekordoni kütusetanklaid. **Veesõidukitesse investeeriti 2021. aastal kokku ligi 0,4 miljonit eurot.**

2021. aastal alustati projektiga, mille eesmärk on 2025. aastaks tagada Politsei- ja Piirivalveameti mitmeotstarbeliste helikopterite väljalennu valmidus Tallinna baasist ööpäev ringi 15 minutiga. Projekti rahastamiseks on alates 2021. aastast kasutada 1,5 miljonit eurot aastas. Lisaks sellele tehti ettevalmistusi, et 2026. aastaks tagada mitmeotstarbelise meditsiinikopteri ööpäevaringne kättesaadavus. Projekti rakendamiseks on Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastust planeeritud aastateks 2022–2026 kokku 46,3 miljonit eurot, kuid püsivate tegevuskulude katmiseks on vaja riigieelarvest lisaraha (prognoosi järgi 4,5 miljonit eurot aastas).

2021. aastal alustati Siseministeeriumi valitsemis- alal ehitustöödega, mille kogumaksumus on üle 61 miljoni euro (sellest suurem osa ehk 42 miljonit eurot on Kaitsepolitsei ameti peahoone maksu-

mus). **Samuti valmis mitu olulist kinnisvara-projekti.** Kaasaegsesse Pärnu ühishoonesse kolisid piirkonna Päästeameti, Häirekeskuse, Politsei ja Piirivalveameti, Kaitsepolitsei ameti ning Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskuse teenistujad.

Arendusprojektiga alustati juba 2013. aastal ja selle kogumaksumus on 26 miljonit eurot. Valmis said ka Valga politseimaja rekonstrueerimistööd (3,5 miljonit eurot), Keila komando energia-töhusustööd (0,65 miljonit eurot), Kolde politseimaja osaline ümberehitus (0,45 miljonit eurot) ja Narva-Jõesuu kordoni kaide rekonstrueerimistööd (1 miljonit eurot).

Infotehnoloogia valdkonnas oli üks olulisim arendusprojekt senisest usaldusväärsemat kesket isikutuvastust võimaldav **automaatne biomeetrilise isikutuvastuse süsteem (ABIS)**, mille

täiemahuliseks kasutusele võtmiseks jätkub töö 2022. aastal. Biomeetrilisi andmeid kasutavad 2021. aastal piiripunktides avatud **esimesed ABC-väravad**, mis võimaldavad automaatset piirikontrolli.

Jätkusid COVID-19 leviku tõkestamisega seotud arendusprojektid patrullpolitsei kasutatavas Apollo rakenduses ja koostöös TEHIK-uga loodi **võimalus koroonapasside lugemiseks**.

Häirekeskuse **riigiinfo telefoni 1247** teenusega liideti keskkonnainfo telefon, lisaks parandati kõnede transkriptsiooni võimalusi.

Valmis ka uus **e-residentide taotluskeskkond** ning veebileht, mis lihtsustab Eestisse elama ja töötama tulnud välismaalaste osalemist kohanemisprogrammis. **IKT arendustesse investeeriti 2021. aastal ligi 12,1 miljonit eurot.** ■

OLUKORRA ANALÜÜSI KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

1. **Hea väljaõppega piisava ja motiveeritud personali tagamiseks tõsteti miinimumpalka politseiametnikel 11,5%, päästjatel 11,4% ja päästekorraldajatel 6,4%.** Palkade korrigeerimisel lähtuti eesmärgist, et võrreldes Eesti keskmise palgaga ei halveneks politseiametnike, päästjate ja 112-töösali töötajate positsioon, ning põhimõttest, et palgapositsioon peaks kõige rohkem paranema päästjatel, kelle palgatase on võrdluses Eesti keskmisega kõige kehvem.
2. **Parandati kriisideks valmisolekut.** Täpsustati rollijaotust, mille järgi koordineerivad kriisireguleerimist edaspidi Riigikantselei ja Vabariigi Valitsus, kuid iga vastutav asutus juhib oma vastutusel olevate kriiside lahendamist endiselt ise. Siseministeeriumi valitsemisalas täpsustati kriisiplaan ning tehti ettevalmistusi, et anda elanikele ja asutustele ohtude kohta õigel ajal infot.
3. **Idapiiri maismaaosal jätkati piiritaristu ehitustöödega.** 2020. aastal alguse saanud ehitustöödest sai valmis 93% viivitusaiast kogu 23,5 km lõigul. Lisaks sõlmis Politsei- ja Piirivalveamet 2021. aastal täiendava ehituslepingu, mille tulemusel on lepingutega kaetud lõigu pikkus koos töös oleva lõiguga pisut üle 60 km.
4. **Jätkati sihistatud ennetustegevusega**, et vähendada elu-, tervise- ja varakahju. Ennetustegevuse tulemuslikkuse parandamiseks leppisid justiitsminister, haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister ning siseminister kokku **valdkonnaülese ennetuse põhimõtetes**.
5. Muudeti liiklusseadust, mis annab võimaluse omavalitsustel koostöös Politsei- ja Piirivalveameti ning Transpordiametiga **paigaldada kohalikele teedele kiiruskaameraid ja suurendada seeläbi liiklusturvalisust**. Pool liikluskaamera trahvist laekub edaspidi kaamera paigaldanud omavalitsuse eelarvesse.

Suurimad väljakutsed aastatel 2022–2026

1. **Siseturvalisuse ja sisejulgeoleku asutuste reageerimissuutlikkuseks ning erinevate ohtude, õnnetuste ja kriisidega toimetulemiseks ja nende ennetamiseks piisaval arvul töötajate tagamine.** Selleks väärilise töötasu pakkumine, töötajate füüsilise ja vaimse tervise hoidmine ning tänasest suuremas mahus töötajate väljaõpetamine. Väärilise töötasu pakkumiseks on vaja 2023. a lisaraha 40 miljonit ning 2026. a 153 miljonit eurot.
2. Kriisideks **valmisoleku parandamine, sh elanikkonnakaitse suurendamine.** Päästeameti poolt kohalike omavalitsuste nõustamine kriisideks valmisoleku parandamisel. **Senisest paremate eelduste loomine elanike**

hakkamasaamiseks kriisiolukordades (nt teavitustegevus, riskikommunikatsioon, ulatusliku evakuatsiooni ja varjumiskohtade ettevalmistamine, ohuteavituse sireenide paigaldamine, õppused). **Päästetöö suutlikkuse suurendamine (sh kliimamuutuste ja julgeolekuvajaduste tõttu)** üleujutustele ja varingutele reageerimiseks, tormikahjustuste kõrvaldamiseks, metsatulekahjude kustutamiseks ning demineerimise ja keemiapääste suutlikkuse parandamiseks. **Kriisirolliga vabatahtlike arendamine ja valmisolek** (nt kriisirolliga abipolitseinikud, abidemineerijad). **SIM valitsemisala toimepidevuse suurendamine** kriitiliste teenuste osutamiseks kriisiolukorras (nt vajalikud varud, toimepidevus elektrikatkestuste korral).

3. **Idapiiri väljaehitamine.** Tegu on märgilise ja olulise sammuga Euroopa julgeoleku jaoks, sest nii on ka kogu Schengeni ruum senisest veelgi turvalisem. Piiri ehituse tähtaega on toodud kuni poolteist aastat lähemale, senise 2026 aasta lõpu asemel aastasse 2025, kuid selleks, et see eesmärk täituks tuleb arvestada ehitushindade kallinemisega. Tänapäevane eelarve lähtub 2020. aasta hindadest, kuid ainuüksi viimase aastaga on ehitushinnaindeks tõusnud ca 20%.
4. **Vabatahtliku tegevuse edendamine, sh vabatahtlikele hea väljaõppe ja varustuse tagamine.** Siseturvalisuse valdkonna vabatahtlike arvu suurendamise kõrval tuleb pöörata senisest enam tähelepanu ka sellele, kuidas pakkuda olemasolevatele vabatahtlikele sobivaid ja mitmekülgseid osalusvõimalusi, vabatahtlikke hoida ja suurendada nende võimekust (nt on vaja uuendada vabatahtlike varustust). Vaja on toetavaid IT-lahendusi, et lihtsustada tööprotsesse ja korraldada vabatahtlike valdkonna igapäevatööd tõhusamalt.
5. **Sihistatud ennetustegevustega jätkamine ja kogukondade võimestamine.** Ennetuse jaoks näiteks tõendus- või teadmispõhiste ennetusprogrammide elluviimine ning vabaühenduste ja vabatahtlike eestvedajate koolitamine ja teavitamine. **Piirkondlikul ja kogukonna tasandil ennetuse eest vastutava valdkondade ülese mandaadiga koordinaatori ja koostöövõrgustiku kindlaks määramine ja selle abil ennetustegevuste senisest tõhusam elluviimine.** Samuti kohalike omavalitsuste rolli täpsustamine turvalise elukeskkonna kujundamisel ja turvalisuse suurendamisel.
6. **Riigi strateegilise autonoomsuse kaitsemine, hübriidohtude ja välismõjutuste ennetamine ning tõkestamine.** Ebausaldusväärsete välisinvesteeringute, sh kinnisvara investeeringute ja tehnoloogiatega, võivad kaasnevad riskid julgeolekule, seetõttu peab riigil peab olema suutlikkust ning ressursse, et selliseid ohte tuvastada ja tõkestada.
7. **Vaenuliku mõjutustegevuse ja desinformatsiooni tõkestamine.** Nt tuleb tagada tasakaal väärinfo ümberlükkamise ja sõnavabaduse tagamise vahel ning leida õiguspärane ja vähimal määral sõnavabadust riivav lahendus, et oleks võimalik veebiruumist eemaldada ebaseaduslikku, kriminaalset või terroristlikku sisu.
8. **Tõhusam võitlus küberkuritegevusega.** Küberkuritegude hulk on ajas kasvav ja üha enam kasutatakse digimaailma võimalusi ära kõikides kuriteoliikides. Aina enam digiteerivas maailmas peab uutele ohtudele reageerimiseks ja töö tõhustamiseks tagama Politsei- ja Piirivalveameti tehnoloogilise võimekuse ning kasutama infotehnoloogilisi võimalusi, näiteks tehisintellekti ning suurandmete analüüsi, tagama senisest rohkem valdkonnaeksperte. Samuti on vaja julgeoleku tagamiseks ja inimeste õiguste kaitseks õigusselgust sideandmete säilitamises ja kasutamises. Oluline on tagada õiguskaitseasutustele sideandmete piiriülene kättesaadavus ja nende säilitamine, samuti võimalused tehisintellekti lahenduste kasutuselevõtmises.
9. **IKT-võimekuse kasvatamine ja säilitamine.** Hulk olulisi riigi infosüsteeme on vanad ja teenuste kvaliteetseks jätkamiseks on vaja neid uuendada. Vaja on suunata senisest enam raha infoturbe tugevdamiseks, sest muutunud julgeolekuolukord on suurendanud ka meie e-riigi kaitsmise vajadust.
10. **Tehnilise valmisoleku säilitamine ja uute vajalike võimekuste loomine.** Tehnilise valmisoleku säilitamiseks on vaja uuendada tehnikat, lähtudes selle elukaarest. Kavas on ka **Siseministeeriumi valitsemisala lennuvõimekuse parandamine**, et tagada 2025. aastaks valmisolek mitmeotstarbeliste helikopteritega ööpäev ringi 15 minutiga abi teele saatmine ning 2026. aastaks mitmeotstarbelise meditsiinikopteri ööpäevaringne kättesaadavus. Siseministeeriumi valitsemisala lennuvõimekuse arendamisel paraneb võimekus otsingu- ja päästetööde läbiviimisel ja kriisiolukordade lahendamisel, saab pakkuda kiiret meditsiinilist abi ja katastroofi meditsiiniabi.
11. **Eri valdkondadega koostöö tegemine, et tagada inimestele kõige sobivam abi ka nendes teemades, kus ei vastuta siseturvalisuse asutused**, abi pakkumine sõltub eri valdkondade koostööst või rollijaotus ei ole asutuste vahel selgelt kokku lepitud. ■

A person wearing a white helmet and a red jacket is looking through binoculars. They are standing next to a car. In the background, there is a sign with the text "Vistevus vabakõhik" and a diagram of a landscape.

Ülevaade meetmete elluviimisest

Järgmistes peatükkides on antud ülevaade siseturvalisuse programmi meetmete elluviimisest ja eesmärkide saavutamisest. Esitatud on olulisemate tegevuste kokkuvõte, mõõdikute tasemed 2021. aastal, olukorra kirjeldus valdkondade kaupa ja teave eelarve kasutamise kohta.

MEEDE 1. Ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamine

Meetme eesmärk: Eesti on ohutu elukeskkonna ja turvaliste kogukondadega ühiskond, kus elanikud oskavad turvalisusriske märgata, neid vältida ja vajadusel neile adekvaatselt reageerida. Tehakse mitmekesist ennetustööd, mida iseloomustab valdkondade-ülesus, kogukonnakesksus ja eri partnerite koostöö. Igaühe kaasatus ja panus iseenda ning kogukonna turvalisusesse vähendab ohtu elule, tervisele, keskkonnale ja varale.

Meetme kirjeldus: meetmega kujundatakse turvalist elukeskkonda, mõjutatakse inimeste teadmisi, oskusi, hoiakuid ja käitumist ning arendatakse teenuseid, et vähendada ohte ja ohtu sattumist ning luua eeldused turvalisuseks, sh turvatundeks. Selleks kujundatakse poolte oskusi ja hoiakuid, võimendatakse inimesi ja kogukondi, täpsustatakse asutuste, ühingute ja kogukondade rolle ning arendatakse nende koostööd.

Meede koosneb viiest programmi tegevusest.

1. Terviklikuma ja igaühe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks
2. Vähem inimkannatanutega õnnetusi
3. Vähem vägivalda
4. Turvalisem avalik ruum
5. Kaitstum vara, ohutum keskkond

2021. aasta olulisimad edusammud

- Justiitsminister, haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister ning siseminister leppisid kokku valdkonnaülese **ennetuse põhimõtetes**.
- **Jätkati sihistatud ennetustegevusega:** SPIN-programm, STEP-programm, MARAC-i võrgustik, erinevad kampaniad, „Kodud tuleohutuks 2021“, Päästeameti kodunõustamine jpm.
- **Võeti kasutusele proaktiivse vestluse meetod**, et vägivalda kasutanud inimene võtaks oma teo eest vastutuse ja et vältida senisest enam vägivalda kordumist. Esimest korda aidatakse samal ajal nii ohvrit kui vägivaldlatsejat.
- **Jõustus uus tuleohutuse seadus ja loodi küttesüsteemide portaal.**

Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest

Meetme mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2018	2020	2021	2021	2022	2030	
Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal	96%	92%	-	≥ 96%	≥ 96%	≥ 96%	Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike osakaal, kes hindavad oma oskusi ennast ja teisi õnnetuse korral aidata piisavaks	61%	61%	-	> 61%	> 61%	> 70%	Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Siseturvalisuse vabatahtlike arv							Siseministeerium
- vabatahtlikud päästjad	1938	2163	2319	≥ 2400	≥ 2550	≥ 5000	
- vabatahtlikud merepäästjad	511	444	599	≥ 500	≥ 550	≥ 1000	
- abipolitseinikud	1038	1236	1186	≥ 1200	≥ 1400	≥ 3000	
Elanike osakaal, kel on valmidus hakata vabatahtlikuks							Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
- naabrivalves	56%	47%	-	> 56%	> 56%	≥ 60%	
- abipolitseinikuna	13%	13%	-	> 13%	> 13%	≥ 15%	
- vabatahtliku päästjana	15%	17%	-	> 15%	> 15%	≥ 20%	
Siseturvalisuse vabatahtlike usaldusväärsus							Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
- naabrivalve	78%	77%	-	≥ 78%	≥ 78%	≥ 80%	
- abipolitsei	75%	75%	-	≥ 78%	≥ 78%	≥ 83%	
- vabatahtlik pääste	87%	84%	-	≥ 87%	≥ 87%	≥ 90%	

2021. aastal ei tehtud siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringut, mistõttu saab ennetava ja turvalise elukeskkonna kujundamise eesmärkide poole liikumist hinnata täpsemate programmi tegevuse mõõdikute ja muu olemasoleva statistika põhjal.

Siseturvalisuse vabatahtlike lisandus päästjate ja merepäästjate ridadesse ning riigiinfo teenuse pakkumisele abiks.

Abipolitseinike arv vähenes aga 4%, samas aktiivsete abipolitseinike osakaal suurenes ja tänu nende mitmekülgsemale kaasamisele kasvas ka töötundide arv 10%. 2021. aastal oli aktiivsete⁸ abipolitseinike osatähtsus 45%, 2020. aastal 42%.

2021. aastal oli kokku 2319 **vabatahtlikku päästjat**. Strateegilise eesmärgi täitmisest jäi puudu 81

vabatahtlikku päästjat. Olulisemaks põhjuseks saab pidada koroonapiiranguid, mis piirasid suhtlust kogukondades, sh võimalike uute vabatahtlikega. Vabatahtlikud päästjad viisid läbi 3437 ennetustegevust, millest 85% moodustas kodunõustamine. Peale kodunõustamise tegid vabatahtlikud ka operatiivnetust ja muid ennetustegevusi.

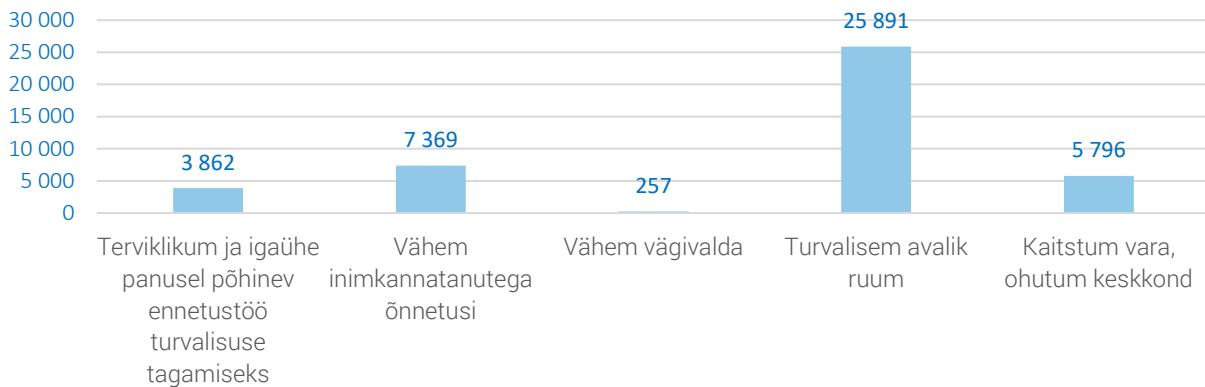
Vabatahtlike merepäästjate arv suurenes 444-lt koguni 599-le ja merepäästjate tööaeg suurenes 75%. Vabatahtlike arvu suurendamise kõrval tasub pöörata ka edaspidi tähelepanu vabatahtliku tegevuse mitmekesistamisele, sh vabatahtlikele asjakohaste osalusvõimaluste pakkumisele, ning seeläbi aktiivsete vabatahtlike arvu suurendamisele. ■

⁸ Aktiivne abipolitseinik on see, kes on kalendriaasta jooksul panustanud vähemalt 60 tundi.

Meetme eelarve

Meetme eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	39 894	42 326	43 174
Investeeringud	1 096	2 347	1 271

Meetme tegevuste 2021. aasta kulud (tuh €)

Programmi tegevuste elluviimisest

Programmi tegevus 1.1. Terviklikuma ja igapäev panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks⁹

Tegevuse eesmärk oli tõhustada valdkonnaülest ennetust ja edendada siseturvalisuse vabahtlikuna tegutsemist.

21. aprillil 2021 leppisid valdkonnaülest ennetust juhtivad ministrid – justiitsminister, haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister ning siseminister – kokku **põhimõtted¹⁰, mis suunavad edasist koostööd ja ühistegevust valdkonnaülese ennetuse elluviimisel** ning toetavad **valdkonnaülese ennetuse kontseptsooni¹¹** elluviimist. Kokkulepe annab juhiseid poliitika kujundajatele ja otsustajatele nii riigi kui ka kohalikul tasandil. Valdkonnaülese ennetuse põhimõtete elluviimiseks moodustatakse **ennetusnõukogu** kolme valitsuskomisjoni – lastekaitse nõukogu, süüteoennetuse nõukogu ja uimastiennetuse valitsuskomisjoni – ühendamise teel.

2021. aastal pikendati **Siseministeeriumi ja maakondade arendusorganisatsioonide koostöö-**

lepinguid võrgustikutöö edendamiseks ja turvalisuse suurendamiseks. Turvalisuse valdkonnas võrgustikutöö edendamiseks, toetamiseks ja suunamiseks toimus maakondlikul tasandil 33 kontakttegevust, millesse oli kaasatud kokku 792 inimest. **Samuti jätkasid tööd maakondade turvalisuse nõukogud ja võrgustikud.** Nad olid kaasatud ka maakondlike kriisikomisjonide töösse ning aitasid ennetada ja lahendada erinevaid probleeme (nt vaksineerimise koordineerimine).

Toimus ka neli regulaarset üleriigilist maakondade turvalisuse nõukogude esindajate kohtumist, mille abil koordineeriti maakonna ja kohaliku tasandi turvalisuse valdkonna tegevusi.

Siseministeerium korraldas maakondade arendusorganisatsioonide ja kohalike omavalitsuste esindajatele koolituse kohaliku tasandi turvalisuse planeerimise põhimõtete teemal.

⁹ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega „B. Kujundame elukeskkonna ning inimeste hoiakuid ja käitumist tervist ja keskkonda hoidvaks ning vähendame riskikäitumist“.

¹⁰ Valdkonnaülese ennetuse põhimõtted; <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/valdkonnaulese-ennetuse-pohimotted>.

¹¹ Eesti valdkondadeülese ennetuse kontseptsoon; <https://siseministeerium.ee/ennetus-peab-olema-valdkondade-ulene>.

Regulaarselt peeti **maakondlike turvalisuse nõukogude juhtrühma koosolekuid** üleriigiliste tegevuste koordineerimiseks.

Turvalisuse võrgustikutööd on küll aastaid juba tehtud, kuid siiski on nii maakondlikul kui ka kohalikul tasandil jätkuvalt vaja arutada ja lahti mõtestada kohalike omavalitsuste rolli turvalise elukeskkonna kujundamisel ning turvalisuse suurendamisel. 2021. aastal koostati edasi kohaliku tasandi **turvalisuse nõukogude kontseptsiooni**, mille eesmärk on toetada ja suunata turvalise elukeskkonna arendamist kohalikul tasandil. 2022. aastal alustatakse kohaliku tasandi tegevuste toetamist kontseptsioonis kokkulepitud põhimõtete ja soovitude alusel. Kohaliku tasandi rolli tugevdamiseks turvalise elukeskkonna loojana pakub Siseministerium järgnevatel aastatel kohalikele omavalitsustele võimaluse osaleda tegevustes, mille eesmärk on tõhustada turvalisuse valdkonna kavandamist (koolitused, nõustamised, heade kogemuste vahetamine jne).

Koostati **maakondade turvalisuse nõukogude parima praktika kogumik**, mis sisaldab valikut mõjusamatest ja süsteemsematest tegevustest turvalisuse suurendamiseks või võrgustikutöö edendamiseks kogu maakondade turvalisuse nõukogude tegevusaja jooksul aastatel 2016–2021. Parima praktika kogumik võimaldab õppida naabritelt ja jagada teadmist hästi toimivate tegevuste kohta.

Siseministerium jätkas **kogukondliku turvalisuse toetusprogrammi** elluviimist. Selle eesmärk oli parandada kogukonnaliikmete turvalisus- ja ohutusteadmisi ja -oskusi ning aidata vähendada riskikäitumist. Avalikud taotlusvoorud viisid läbi maakondade arendusorganisatsioonid ja turvalisuse nõukogud. 2021. aasta toetusprogrammi maht oli 200 000 eurot. 2022. aastal enam sellist toetusprogrammi ellu ei viida, kuid Siseministerium pakub kohalikele omavalitsustele edaspidi muul moel tuge, lähtudes turvalisuse nõukogude kontseptsioonist.

Siseturvalisuse programmi üks siht on lähtuda ennetustegevuses enam teadus-, tõendus- ja analüüsipõhisusest ning loobuda tegevustest, mis mõju ei too. Selle jaoks on oluline ennetustegevust hinnata ja seda ka läbivalt tehakse, näiteks valmis Tartu Ülikooli teadlastega koostöös uuring „Eesti

siseturvalisuse teavituskampaaniate tõhustamine neurouringute abil“.

Ennetustegevusest võib esile tõsta mitut sihistaatud tegevust, nagu SPIN-programm, STEP-programm ja VEPA käitumisoskuste mäng.

2021. aastal jätkus **STEP-programmi** elluviimine Euroopa Sotsiaalfondi rahastusest. Programmi eesmärk aastatel 2015–2021 oli õigusrikkumise tõttu ebasoodsas olukorras olevate NEET-noorte retsidiivuse ja korduvkuritegevuse vähendamine nende tööle või õppesse aitamise abil. 2021. aastal hinnati programmi mõju, koostati lõpparuanne ja *Stories for Impact*¹² i eksperdid tegid kulu-tulu analüüsi. Kokkuvõttes leiti, et programm toob Eesti riigile vähemalt 2,5-kordset tulu. Selgus ka, et tänu STEP-programmi läbimisele on retsidiivsusust prognoositust palju vähem. STEP-programm on seega väga tõhus ja ühiskonnale kasulik tegevus. Programmi toetasid Siseministerium ja Euroopa Sotsiaalfond kuni 30.09.2021. Selle programmi eelarve 2021. aastal oli 67 498 eurot. Projektiperioodi jooksul osales programmis **312 noort ja tööle või õppima asus 160 noort.**

2021. aastal jätkus **SPIN-programmi** rakendamine. Programmi eesmärk on arendada ja tugevdada selles osalevate noorte sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskusi ning vähendada riskikäitumist. 2022. aasta alguse andmetel rakendatakse SPIN-i kümnes maakonnas 15 omavalitsuses. Kokku tegutseb 28 noorterühma, millest 14 on saanud raha Euroopa Sotsiaalfondist ja Siseministeriumilt.¹²

2021. aastal laieneti nelja uude piirkonda (Paide, Rapla, Viljandi ja Haapsalu). SPIN-programmi tegevustega on kuue tegutsemisaasta jooksul jõutud 977 nooreni. 2021. aastal alustati SPIN-programmi metoodikale tugineva täiendkoolitusprogrammi ettevalmistamist SPIN-programmi välisestele noortega tegelevatele treeneritele. SPIN-

312 noort
on saanud STEP-ist abi sobiva töö- ja õppekoha leidmisel ning oma eluga õiguskäitumisele edasi minemisel

977 nooreni
on jõudnud spordil põhinev riskioludes elavatele ja vähemate võimalustega noortele suunatud SPIN-programm

¹² Programmi teised rahastajad ja toetajad on loetletud veebilehel <https://www.spinprogramm.ee/toetajad/>.

programm pälvis Vabariigi Presidendi kultuuri-rahastult sotsiaaltöö preemia. SPIN-programmi tegevuseks eraldati 2021. aastal Euroopa Sotsiaalfondist ja Siseministeeriumilt ligi 310 000 eurot.

2021. aastal jõustus otsus viia **VEPA käitumis- oskuste mängu** rahastamine ja elluviimine Siseministeeriumi haldusalast Sotsiaalministeeriumi haldusalasse. Muudatuse eesmärk on parandada programmi kättesaadavust.

Tugevdamiseks koostööd turvalisuse loomisel ja siseturvalisuse vabatahtliku tegevuse arendamisel, uuendas Siseministeerium koostöös Päästeameti ning Politsei- ja Piirivalveametiga koostööleppide järgmiseks kümneks aastaks MTÜ-dega Eesti Naabrivalve, Eesti Abipolitseinike Kogu, Päästeliit ning Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste.

Oluline tegevussuund on mitmekesisendada siseturvalisuse vabatahtlikuna tegutsemise võimalusi. 2021. aastal kaasati nii abipolitseinikuid kui ka vabatahtlikke merepäästjaid varasemast mitmekülgsemalt ja selle tulemusel tegid nad võrreldes eelnevate aastatega suuremas mahus vabatahtlikku tööd. Samas on valdkondi, kus on vabatahtlike kaasamiseks tarvis muuta õigusakte, sh mõelda kontseptuaalselt läbi, mis moel on mõistlik vabatahtlike kaasata. 2021. aastal valmis selleks näiteks päästeseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus, mille järgi on seaduse üks eesmärk anda Päästeametile õigus **kaasata demineerimistöole vajalike teadmiste ja oskustega vabatahtlikke**, et tagada demineerimistöo toimepidevus võimalike ressursimahukate sündmuste ja kriiside lahendamiseks. Kaasamine ei tohi loomulikult seejuures tekitada ebaproportsionaalselt suurt ohtu kaasatavale isikule. Ka **abipolitseinike mitmekülgsemaks kaasamiseks** politseitosse on plaanis edaspidi õigusruumi täiendada.

Siseturvalisuse vabatahtlikuna tegutsemise võimaluste arendamisel on vaja mõista vabatahtlike motivatsiooni ja ootusi.

2021. aasta **abipolitseinike motivatsiooni- ja rahulolu-uuringule**¹³ vastanutest kaks kolmandikku oli rahul olemasoleva motivatsiooni-

süsteemiga. Uuringu tulemustega arvestati abipolitseinike **motivatsiooniüsteemi** arendamisel ja mentorlussüsteemi loomisel. 2021. aastal koolitati esimesed mentorid ja tehti ettevalmistusi mentorlusprogrammi katsetamiseks 2022. aastal. Mentorlusprogrammi eesmärk on hoida abipolitseinikke aktiivsena ja toetada vabatahtliku sisenemist organisatsiooni. 2021. aastal valmis Siseministeeriumi **audit abipolitseinike tegevuse juhtimise tõhususe kohta**.

2021. aasta **Päästeameti vabatahtlike rahulolu-uuringu**¹⁴ järgi on peamised vabatahtlikuna tegutsema kannustavad tegurid soov panustada kogukonda, suurendada turvalisust ja aidata abivajajaid, põnevus, enesearendamise võimalused ning tore seltskond ja head suhted. Kuigi **78% vastanutest hindas oma motivatsiooni vabatahtlikuna tegutseda suureks, on 73% vastanutest samal ajal mõelnud tihti vabatahtliku tegevuse lõpetamisest**. Peamine rahuolematust tekitav aspekt vabatahtliku päästjana tegutsemisel on vabatahtlikuks tegevuseks vajalike vahendite kvaliteet (25% vastanutest ei ole rahul). Samuti oodatakse hüvitiste ja püsitoetuste suurenemist. Vabatahtlikud sooviksid rohkem koolitusi ja õppusi, kuigi pakutavate koolituste kvaliteeti hinnatakse pigem heaks. Vabatahtlikud ootavad Päästeametilt oma tegevusele rohkem tagasisidet ja selgemaid sõnumeid eesmärkide kohta, kuigi viimase puhul on nähtud olukorra paranemist, ning oma võimeid soovitakse veelgi rohkem rakendada. Eriti oodatakse rohkem sisulist suhtlust piirkonnajuhhi ja komando tasandilt, kuid ka suuremat kaasatust vabatahtlike puudutavates otsustes. Üldine rahuolu Päästeameti kui partneriga on suur – nii vastas 76% vastanutest – ja umbes sama palju vastanutest tunneb, et neid hinnatakse koostööpartnerina, kuid oodatakse riigilt suuremat tunnustamist. Eeltoodud kitsaskohti aitab edaspidi kindlasti ületada **Päästeameti vabatahtlike kaasamise kontseptsioon**, mille koostamisega 2021. aastal jätkati. Kontseptsioon valmis 2022. aasta alguses ja see sisaldab terviklikku käsitlust, kuidas vabatahtlike kaasata ja toetada ning täpsemaid arengusuundi ja tegevusi 2030. aastani.

2021. aastal tunnustas Siseministeerium juba kümnendat aastat järjest siseturvalisuse vaba-

¹³ Politsei- ja Piirivalveamet 2021. Abipolitseinike motivatsiooni ja rahulolu analüüs.

¹⁴ Päästeamet. Päästeameti vabatahtlike rahulolu-uuring.

tahtlike rühmi tunnustamisele eelnenud aastal tehtu eest ning tänas inimesi, ettevõtteid, asutusi ja ühinguid, kes meie riigi turvalisusse panustavad. Kandidaate tunnustamiseks said esitada kõik Eesti inimesed ja organisatsioonid viies kate-

gorias: aasta vabatahtlik päästekomando või reservpäästerühm, aasta vabatahtlik merepäästeühing, aasta abipolitseinike rühm, aasta naabrialvalve piirkond ja aasta siseturvalisuse vabatahtlike toetaja. ■

Programmi tegevus 1.2. Vähem inimkannatanutega õnnetusi¹⁵

Viidi ellu erinevaid ennetustegevusi, et vähendada raske tervisekahjustuse või surmaga lõppenud õnnetuste arvu.

Päästeamet pakkus **kodunõustamist** 21 928 korral (2020. aastal 19 766), neist 13% tegid vabatahtlikud.

Päästeameti veetavas projektis „**Kodud tuleohutuks 2021**“ osales 76 kohaliku omavalitsuse üksust, kellega koostöös muudeti 763 lastega pere, üksi elava eaka või puudega inimese kodu ohutumaks: tehti ehitustöid, korrastati kütte- ja elektrisüsteeme ning paigaldati vajalikud andurid. Keskmiselt kulus ühe kodu korrastamiseks peaaegu 3500 eurot. 2021. aastal oli projekti „Kodud tuleohutuks“ maht 600 000 eurot. 2022. aastal jätkatakse projektiga väiksemas mahus ning keskendutakse enam elektrisüsteemidele ja inimeste vajadustest tulenevatele erilahendustele.

2021. aastal jõustus **uus tuleohutuse seadus**, mille eesmärk on suurendada Eestis tuleohutute objektide hulka, teadvustada inimestele nende endi vastutust tuleohutusnõuete täitmisel, vähendada tules hukkunute arvu ning luua senisest paindlikumad võimalused avaliku ja erasektori koostööks.

Tuleohutust aitas parandada ka **küttesüsteemide portaali loomine**¹⁶. Nüüd on võimalik ühest kohast saada ülevaade küttesüsteemide korrasolekust ning teenust pakkuvatest kutselistest korstnapühkijatest ja pottseppadest. Selliselt info kogumine vähendab eelkõige bürokraatiat (vajalik dokumentatsioon muutus digitaalseks), aga

annab ka Päästeametile olulise aluse ennetustöö kavandamiseks.

2021. aastal korraldati esimest korda Politsei- ja Piirivalveameti, Päästeameti ja Transpordiameti ühiskampaania „**Sul on selgroogu**“¹⁷. Kampaania eesmärk oli kutsuda inimesi üles märkama alkoholiga kaasnevat riskikäitumist ja anda praktilist nõu, kuidas kriitilisel hetkel takistada kaaslast joobes peaga rooli istumast või ujuma minemast. Alkohol valiti fookusteemaks seetõttu, et juba kolm aastat järjest on üle poolte uppunutest olnud joobes ja joobes mootorsõidukijuhi tõttu on viimase nelja aasta jooksul kaotanud elu üle kümne inimese aastas. Kampaaniajärgse küsitlusuuringu tulemustest selgus, et kampaaniat märkas ühel või teisel moel 51% elanikkonnast ja 57% sõidukijuhtidest.

2021. aasta suvel pööras **Päästeamet suuremat tähelepanu veeohutusele**, et kasvatada inimeste teadlikkust veega seotud ohtudest. Operatiivennetust¹⁸ tehti 2021. aastal veeohutuse tagamiseks kolm korda rohkem (3907 korral) kui sellele eelnenud aastal (1068 korral).

Tegevuste eesmärk oli ka **parandada elanike hädaolukorraks valmisolekut**¹⁹. Selleks tehti näiteks erinevaid teavitustegevusi. Korraldati ka 2020. aasta kampaaniat „Varu enne maru!“, millega tuletatakse inimestele meelde koduse varu tähtsust.²⁰

Elanike hädaolukorraks valmisoleku indeksi keskmine tulemus on jäänud võrreldes 2019. aastaga samale tasemele (45). Seda võib selgitada asjaoluga, et koroonapandeemia tõttu on jäänud

¹⁵ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega „B. Kujundame elukeskkonna ning inimeste hoiakuid ja käitumist tervist ja keskkonda hoidvaks ning vähendame riskikäitumist“.

¹⁶ Küttesüsteemide portaal; <https://kuttetesusteem.paasteamet.ee>.

¹⁷ Kampaania „Sul on selgroogu“; <https://selgroog.ee/>.

¹⁸ Kutseliste ja vabatahtlike päästemeeskondade ennetustöö käigus tehtavad patrullisõidud (nt veekogude ujumiskohtades või tuleohhtlikul ajal metsas ohutusalaselt teavitustööks).

¹⁹ Kriisideks valmisoleku täpsem ülevaade on peatükis „Kindel sisejulgeolek“.

²⁰ Soovituslik nädalane varu; <https://www.rescue.ee/et/juhend/soovituslik-haedaolukorra-varu>.

juba kaks aastat ära kontaktkoolitused ja hulk teisi ennetustegevusi. Uuringu järgi on osa piirkondades hädaolukorraks valmisolek aastate jooksul paranenud ja väiksemaks on see jäänud piirkonda-

des, kus on rohkem vene keelt emakeelena kõnelevaid inimesi, nt Ida-Virumaal – selle sihtrühmani on paraku ka keerulisem jõuda. ■

Programmi tegevus 1.3. Vähem vägivalda²¹

Tegevused olid mõeldud vägivalda ennetamiseks ja selle riski varajaseks märkamiseks ning kannatanute kaitsmiseks.²²

Viidi ellu tegevusi, mis on kokku lepitud lähisuhtevägivalda tõkestamise memorandumis ja tegevuskavas aastateks 2019–2023 ning vägivalda ennetuse kokkuleppes aastateks 2021–2025.

Kõikides Eesti maakondades jätkasid tööd MARAC-i võrgustikud, et tagada vägivalda ohvritele kaitse ja turvalisus. 2021. aastal aidati **MARAC-i võrgustiku kaudu lahendada 129 elule ja tervisele suure riskiga perevägivalda juhtumit**. Kolmel juhul oli kannatanu mees ja ülejäänutel naine. Kui arvestada kannatanute juurde ka peres elavad alaealised lapsed, sai 2021. aastal MARAC-i võrgustiku kaudu abi kokku 341 inimest. Aastatel 2015–2021 on abi saanud 1443 inimest. Lähisuhtevägivalda all kannatavate noorte ja perede kindlakstegemist ning nende probleemide lahendamist võrgustikutöö meetodil rahastavad Euroopa Sotsiaalfond ja Siseministeerium ning 2021. aastal eraldati umbes 112 000 eurot.

Lisaks MARAC-i võrgustikule viidi ellu ka teisi vägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks mõeldud tegevusi. Selleks, et **vägivalda kasutanud inimene saaks võimalikult kiiresti peale teo toimepanemist infot abisaamise võimaluste kohta ja võtaks oma teo eest vastutuse**, leppisid Politsei ja Piirivalveamet, Riigiprokuratuur ning Sotsiaalkindlustusamet 2020. aasta novembris kokku **proaktiivse vestluse meetodi** kasutamise põhimõtetes ja katsetamises 2021 aastal²³. Politsei ülesanne oli tagada kõikidele esimest korda lähisuhtevägivaldas kahtlustatavana kinnipeetavatele või ülekuulatavatele proaktiivse vestlu-

se tutvustamine ja nõusoleku saamisel viisid ohvriabi vägivaldast loobumise tugiliini nõustajad läbi proaktiivse vestluse. Esimest korda abistatakse samal ajal nii ohvrit kui vägivaldasejat. **Suur väljakutse on saavutada tasakaal nõustajate võimekuse ja teenuse nõudluse vahel**. Vägivallatsejatega tegelemine on üks oluline osa kannatanule kaitse tagamisel, mis tähendab, et kui politsei suunab ohvribisse üle 300 ohvri kuus, on vaja sarnases mahus suunata abi saama ka vägivaldasejaid. See tähendab vägivaldasejatega tegelevate nõustajate suurendamist sarnaselt ohvriabitöötajatega.

Lähisuhtevägivalda ennetamiseks ning korduvate ja raskete tagajärgedega juhtumite ärahoidmiseks on politsei muutnud oma praktikat pidevalt süsteemsemaks. 2021. aastal juurutati mitmeid varem välja töötatud uuendusi. Näiteks hinnatakse alates 2020. aastast iga lähisuhtevägivalda juhtumi puhul riske ja sellest lähtudes planeeritakse koostöös partneritega maandamistegevusi: järelkontrolli, abivajaduse väljaselgitamist jms. Esimesel võimalusel teavitatakse abivajajatest kohaliku omavalitsust või ohvriabi. Tänu 2020. aastal valminud andme- ja teabevahetuslahendusele edastatakse politsei infot kiirelt ja ühetaoliselt ning see annab abistavatele asutustele võimaluse kohe oma tegevusega alustada. Väljakutse on tagada süsteemne ja valdkonnaülene lähisuhtevägivaldaga tegelemine ning iga abistava asutuse üheaegne tegutsemisvalmidus. Selleks on vajalik ühine vastutus, konkreetne tööprotsess, rolliselt jms ning tuginedes rahvusvahelise kogemusele õiguskaitseasutuste spetsialiseerumine. Vaja on ka igati suurendada lähisuhtevägivaldast teadlikkust ja ekspertide koostööd.

²¹ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse“ muutusega „C. Toetame vaimset tervist ning vähendame vaimset ja füüsilist vägivalda“.

²² Programmis olid planeeritud selle teema raames ka tegevused radikaliseerumise ennetamiseks, kuid neid on aruandes avatud peatükis „Kindel sisejulgeolek“.

²³ Sihtrühmas olid esimest korda lähisuhtevägivaldas kuni 48 tundi kahtlustatavana kinnipeetud, esimest korda lähisuhtevägivaldas kahtlustatavana ülekuulatavad ja MARAC-is oleva juhtumiga seotud isikud.

2021. aastal korraldati Siseministeeriumi, Põhja- maade Ministrite Nõukogu esinduse Eestis ja partneritega koostöös **konverents „Lähisuhte-**

vägivallast lähedalt ja kaugelt“. Konverents tõi kokku lähisuhtevägivalla eksperdid nii Eestist kui ka välismaalt. ■

Programmi tegevus 1.4. Turvalisem avalik ruum²⁴

Viidi ellu tegevusi eelkõige selleks, et edendada inimeste oskusi ennetada avalikus kohas ohte, nende ilmnemisel käituda ning kujundada avalik ruum ohutut ja turvalist käitumist soodustavaks.

Kõigis prefektuurides tehti kohaliku omavalitsuse üksustega koostööd näiteks arengueesmärkide püstitamisel (liikluskorraldus ja -ohutus, tänavavalgustus, kaamerate paigaldamine, lähisuhtevägivald, riskipered, abivajadusega isikud, uimastienetus, vägivalduritegude vähendamine). 2021. aasta **kohalike omavalitsuste volikogude valimistel tehti ettepanekuid**, et siseturvalisuse suurendamiseks vajalikud teemad jõuaksid erakondade ja valimisliitude valimislubadustesse ning selle abil ka koalitsioonilepingutesse. Kõige rohkem ettepanekuid tehti sotsiaalprogrammide ja turvalise ruumiloome teemadel, sh korrakaitseametniku või -üksuse edendamiseks.

Politsei- ja Piirivalveameti eestvedamisel valmis **turvalise ruumiloome kontseptsioon ning õppeprogramm**. Tehti **turvalise ruumiloome koolitusi** nii kohaliku omavalitsuse planeerimisega tegelevatele ametnikele kui ka politseinikele.

Politsei- ja Piirivalveamet võttis kasutusele **avalike ürituste riskide hindamise ja maandamis-meetmete planeerimise süsteemi**, mis aitab avalikel üritustel turvalisust paremini tagada.

2020. aasta lõpust kuni 2021. aasta alguseni viidi Pärnu politseijaoskonnas ellu **veebikonstaabli katseprojekt**, et selgitada välja, kas kohaliku politseijaoskonna tasandile loodud veebipolitsei ametikoht aitab pakkuda kättesaadavamat ja personaalsemat politseiteenust veebiruumis,

töötada tõhusamalt kohalike inimestega, nõustades neid küberturvalisuse teemadel, ning ennetada paremini süütegusid veebiruumis. **2021. aastal lisandus seega veebipolitseinikuid ja katseprojekti tulemusel töötab alates 2022. aasta algusest varasema kolme veebipolitseiniku asemel kokku 13 veebipolitseinikku.**

Turvalisema avaliku ruumi kujundamisel keskendutakse ka asutuste suutlikkusele toetada ennetavalt korra tagamist. Näiteks on üks fookusteema alaealiste õigusrikkumiste vähendamine. Justiitsministeerium viib aastatel 2019–2023 ellu projekti „Alaealiste erikohtlemise süsteemi loomine“²⁵, mille eesmärk on vähendada alaealiste õigusrikkumisi. Politseil on oluline roll tegevuste elluviimisel, eelkõige **uute lühisekkumise meetodite kasutuselevõtmisel**. 2021. aastal valmis AS-i Emor uuring „Alaealiste õigusrikkumistele suunatud lühisekkumiste analüüs“, milles kaardistati nii rahvusvahelist kui ka Eesti lühisekkumise kogemust ja analüüsiti võimalusi, kuidas politsei saaks kasutada mõjusalt lühisekkumist. Analüüsi aluseks võttes alustas politsei 2021. aastal **alaealistele õigusrikkujatele mõeldud mõjutusvahendite kasutamise süsteemi** loomisega avaliku sektori innosprindis. 2021. aastal hakati Politsei- ja Piirivalveametis alaealiste süütegudele reageerimisel kasutama perevestlust, mis loodi 2020. aasta avaliku sektori innovatsiooniprogrammi abil. Tegemist on struktureeritud vestlusega lapse ja perega, et selgitada välja, mis ja miks juhtus, ning toetada peret, et olukord ei korduks. Vajaduse korral suunatakse pere varakult vajalike teenusteni. ■

²⁴ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega „B. Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“ ja sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

²⁵ Projekti rahastatakse Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismi 2014–2021 programmi „Local Development and Poverty Reduction“ raames.

Programmi tegevus 1.5. Kaitstum vara, ohutum keskkond²⁶

Vargused eluruumidest olid 2021. aastal viimase viie aasta madalaimal tasemel. Kuna igaüks saab väikeste sammudega oma vara kaitsta, osales Eesti juba kolmandat aastat järjest üleeuroopalisel sissemurdmiste fookuspäeval. Tegemist on kampaaniaga, mille eesmärk on ühiselt ennetada kodudesse sissemurdmisi, kutsudes üles igaüht oma kodu turvalisusele kaasa aitama.

2021. aastal suurenes kelmuste registreerimine poole võrra. Inimeste teadlikkuse suurendamiseks informeerib Politsei- ja Piirivalveamet regulaarselt elanikke ning jagab ennetussõnumeid uute kelmuste ja petuskeemide kohta erinevates meediakanalites. 2021. aasta teises pooles algas Eesti Pangaliidu infokampaania „Ei, aitäh!“, milles

osales ka Politsei- ja Piirivalveamet. Kampaania eesmärk on aidata tunda ära petukõnesid ja vältida seeläbi pettuse ohvriks langemist. Kampaania tulemusel suurenes koostöö Politsei- ja Piirivalveameti ning pankade vahel, infovahetus on kiirem ja sujuvam.

2021. aastal loodi **9 uut naabrivalve piirkonda, millesse kaasati 135 majapidamist.** Naabrivalve loomise peamised põhjused on soov ennetada kuritegevust ja vähendada seeläbi varguste arvu naabruskonnas, parandada oskust märgata riske ning teha koostööd ja liita kogukonna liikmeid. MTÜ Eesti Naabrivalve sai 2021. aasta lõpus valmis uue arengukava järgmiseks kümneks aastaks. ■

KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

- Justiitsminister, haridus- ja teadusminister, kultuuriminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister ning siseminister leppisid kokku **valdkonnaülese ennetuse põhimõtetes.**
- **Jätkati sihistatud ennetustegevusega:** SPIN-programm, STEP-programm, MARAC-i võrgustik, erinevad kampaaniad, „Kodud tuleohutuks 2021“, Päästeameti kodunõustamine jpm.
- **Võeti kasutusele proaktiivse vestluse meetod,** et vägivalla kasutanud inimene võtaks oma teo eest vastutuse ja et vältida senisest enam vägivalla kordumist. Esimest korda abistatakse samal ajal nii ohvrit kui vägivallatsejat.
- **2021. aastal jõustunud tuleohutuse seaduse muudatus tõi kaasa küttesüsteemide portaali loomise.** Nüüd on võimalik ühest kohast saada **ülevaade küttesüsteemide korrasolekust** ning teenust pakkuvatest kutselistest korstnapühkijatest ja pottseppadest. Sellisel info kogumine **vähendab eelkõige bürokraatiat** (vajalik dokumentatsioon muutus digitaalseks), aga annab ka Päästeametile olulist infot ennetustöö kavandamiseks.

Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025

- **Vabatahtliku tegevuse edendamine.** Selleks osalusvõimaluste mitmekülgsemaks muutmine ja vajaduse korral õigusruumi kohandamine. Siseturvalisuse valdkonna vabatahtlike arvu suurendamise kõrval tuleb pöörata senisest enam tähelepanu ka sellele, kuidas pakkuda olemasolevatele vabatahtlikele sobivaid osalusvõimalusi, vabatahtlike hoida ja nende võimekust suurendada (nt on vaja uuendada vabatahtlike varustust). Toetavate IT-lahenduste pakkumine, et lihtsustada tööprotsesse ja korraldada abipolitseinike valdkonna igapäevatööd tõhusamalt.
- **Kohalike omavalitsuste rolli täpsustamine** turvalise elukeskkonna kujundamisel ja turvalisuse suurendamisel. Sh turvalisuse nõukogude kontseptsiooni juurutamine, et toetada ja suunata turvalise elukeskkonna arendamist kohalikul tasandil.
- **Sihistatud ennetustegevusega jätkamine.** Selle jaoks näiteks tõendus- või teadmispõhiste ennetusprogrammide elluviimine. Vabaühenduste ja vabatahtlike eestvedajate koolitamine ja teavitamine. Samuti piirkondlikul ja kogukonna tasandil ennetuse eest vastutava valdkonnaülese mandaadiga koordinaatori ja koostöövõrgustiku kindlaks määramine ning selle abil ennetustegevuste senisest tõhusam elluviimine. ■

²⁶ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega „B. Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“.

MEEDE 2. Kiire ja asjatundlik abi

Meetme eesmärk: inimesed tunnevad ennast kaitstuna ja avalikus kohas turvaliselt. Ohtu sattumisel on abi saamine ja osutamine kiire ja asjatundlik. Suurendatud on võimekust paljude kaasabil ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Järelevalvet avaliku ruumi üle ja sündmuste lahendamist toetavad vähem bürokraatlik õiguskeskkond ning jätkusuutlikud innovaatilised infotehnoloogia- ja sidelahendused.

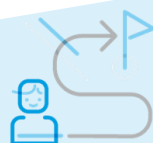
Meetme kirjeldus: kiire ja asjatundliku abi meede keskendub avaliku korra kaitsmisele, ühiskonnas aktsepteeritud käitumisest kõrvalekalletele reageerimisele ning abi osutamisele vees, õhus ja maismaal, eelkõige olukordades, kus on ohus inimese elu ja tervis. Reageerib asjakohase pädevusega kutseline või vabatahtlik. Abi saamine ja osutamine on kiire ja vahetu. Sündmuseid lahendavad professionaalid, keda toetavad vabatahtlikud, ja teised, kellel on võimekus lahendada avalikku korda kaitsvat ülesannet.

Meede koosneb neljast programmi tegevusest.

1. Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine
2. Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine
3. Reageerimine õnnetustele ja ohtudele
4. Sündmuste lahendamine

2021. aasta olulisimad edusammud

- Kiire ja asjakohase abi tagamiseks **asutuste reageerimisvõimekuse kokkulepitud tasemel hoidmine.**
- **Liiklusseaduse muutmine**, mis annab võimaluse omavalitsustel koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga ning Transpordiametiga paigaldada kohalikele teedele kiiruskaameraid ja suurendada seeläbi liiklusturvalisust.
- **Koostöö Kaitseministeeriumiga laevastike ühendamiseks** alates 2023. aastast, et tagada praeguse ressursiga parem valmisolek riigikaitseliste ja tsiviilülesannete täitmiseks nii rahu- kui ka kriisiolukorras.
- **Riigiinfo ja kriisiinfo teenuse arendamine.**

Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest

Meetme mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2018	2020	2021	2021	2022	2030	
Elanike rahulolu hädaabiteadete menetlemisega	94%	97%	96%	≥ 97%	≥ 97%	≥ 97%	Häirekeskus
Elanike rahulolu päästesündmuste lahendamisega	90%	93%	92%	≥ 93%	≥ 93%	≥ 93%	Päästeamet
Elanike rahulolu politsei tööga	82%	85%	84%	≥ 82%	≥ 82%	≥ 90%	Politsei- ja Piirivalveamet, Eesti elanikkonna turvalisuse uuring
Avaliku korra raskete rikkumiste arv	1777	1405	1105	< 1777	< 1777	< 1500	Politsei- ja Piirivalveamet
Elanike teadlikkus hädaabinumbri 112							Häirekeskus
- pääste	93%	92%	94%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	
- kiirabi	95%	92%	92%	≥ 95%	≥ 95%	≥ 95%	
- politsei	84%	89%	91%	≥ 90%	≥ 93%	≥ 95%	

Elanike rahulolu hädaabiteadete menetlemisega on võrreldav 2020. aastaga, kuid kõnesid oli rohkem. Hädaabinumbri helistati 1 050 015 korral ja abi tuli välja saata 425 201 korral. Võrreldes eelmiste aastatega on suurenenud alla kümne sekundi kestnud kõnede hulk (239 363). Seda võib põhjustada planeerimata helistamine (nt tegevused, mille käigus valitakse tahtmatult hädaabikõne). 2022. aastal tasuks selgitada täpsemalt välja taoliste kõnede põhjused.

Riigiinfo telefonile 1247 tehti samuti rohkem kõnesid: kokku 326 569 kõnet, kusjuures kõigi teenuste kõnede koguarv kasvas 72%.

Paranenud on teadlikkus sellest, et hädaabinumber 112 on lisaks politseile ka pääste ja kiirabi kutsumiseks, siiski oli see oodatust mõnevõrra väiksem. Teadlikkus, et numbril 112 saab kutsuda

kiirabi ja päästet, on väiksem 50–74-aastaste ja pensionäride seas, kuid politsei kutsumise puhul ei saa väiksema teadlikkusega rühmi välja tuua.

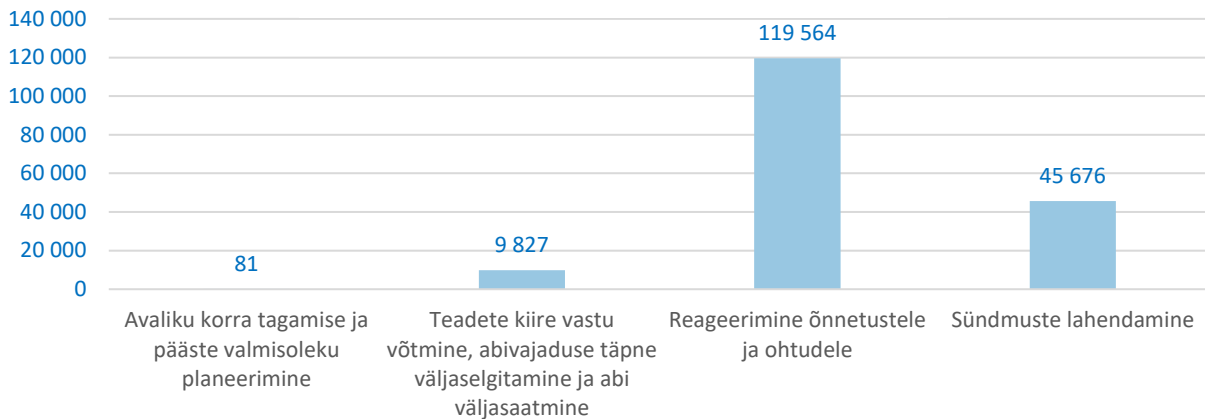
Elanike rahulolu päästesündmuste lahendamisega oli 92%. Päästesündmusi oli võrreldes 2020. aastaga ligi tuhande võrra vähem. Kõige rohkem reageeriti tulekahjudele (3733 korda), kuid samas oli tulekahjudega seotud päästesündmuste arv taasiseseisvumisaja väiksem.

Elanike rahulolu politsei tööga oli 84%, mis jäi samasse suurusjärku nagu 2020. aastal. Väljakutsete arv oli võrreldes 2020. aastaga 3% väiksem – seda suuresti tänu COVID-19-ga seotud väljakutsete arvu vähenemisele. Peamised põhjused politsei kutsumiseks olid joobes isikute või vägivaldaga seonduv, politseile teate tegemine, liiklusõnnetus ja öörahu rikkumine. ■

Meetme eelarve

Meetme eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	179 592	189 777	175 149
Investeeringud	12 560	12 763	8 895

Meetme tegevuste 2021. aasta kulud (tuh €)

Programmi tegevuste elluviimisest²⁷

Programmi tegevus 2.1. Avaliku korra tagamise ja pääste valmisoleku planeerimine

Erinevate õnnetustele ja ohtudele reageerimise teenuste elluviimisel aidatakse parandada suutlikkust hinnata varakult ohuolukordade teket avalikus ruumis, seirata ohtude ja õnnetuste tõenäosust ning tagada riskipõhine valmisolek. Näiteks seirab Päästeamet pidevalt päästekomandode, sh vabatahtlike päästekomandode valmisolekut (valvekoosseisud, vabatahtlike

reageerimisajad, pakutavad päästeteenused jne) ja analüüsi alusel tagatakse tõhusam valmisolek.

Kuna see programmi tegevus on lahutamatu osa mitmest õnnetustele ja ohtudele reageerimise teenusest ning eraldi teenuseid sel eesmärgil pole, ei planeerita seda alates 2022. aastast eraldiseisva programmi tegevusena. ■

Programmi tegevus 2.2. Teadete kiire vastuvõtmine, abivajaduse täpne väljaselgitamine ja abi väljasaatmine

Tagati hädaabiteadete menetlemine, operatiivressursside ja operatiivinfo juhtimine ning abi- ja infoteadete vastuvõtmine ja töötlemine.

Häirekeskuses töötati 112 ja 1247 teenustele välja **kvaliteedijuhtimise süsteemid**, tagamaks, et kõik hädaabikõned ja infoteated saaksid vastatud ja abi välja saadetud. Kvaliteedijuhtimises on kasutusel erinevad mõõdikud ja eraldi hinnatakse mõlema teenuse puhul töötajate töösooritust kõne erineva-

tes etappides (nt kõne alustamine, probleemi väljaselgitamine).

Abi- ja infoteenuse (1247) pakkumisel oli eelmisel aastal suurim koormus **kriisiinfo teenusel**, vastati 174 499-le koroonaiga seotud kõnele. Teenuse osutamisse oli kaasatud ligi 200 vabatahtlikku. Kokku on kriisiinfo teenusel 13 partnerit, sh kaks kohalikku omavalitsust.

²⁷ Kõik selle meetme all olevad programmi tegevused aitavad kaasa eelkõige „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusele „B. Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnanahoiuga arvestavalt“.

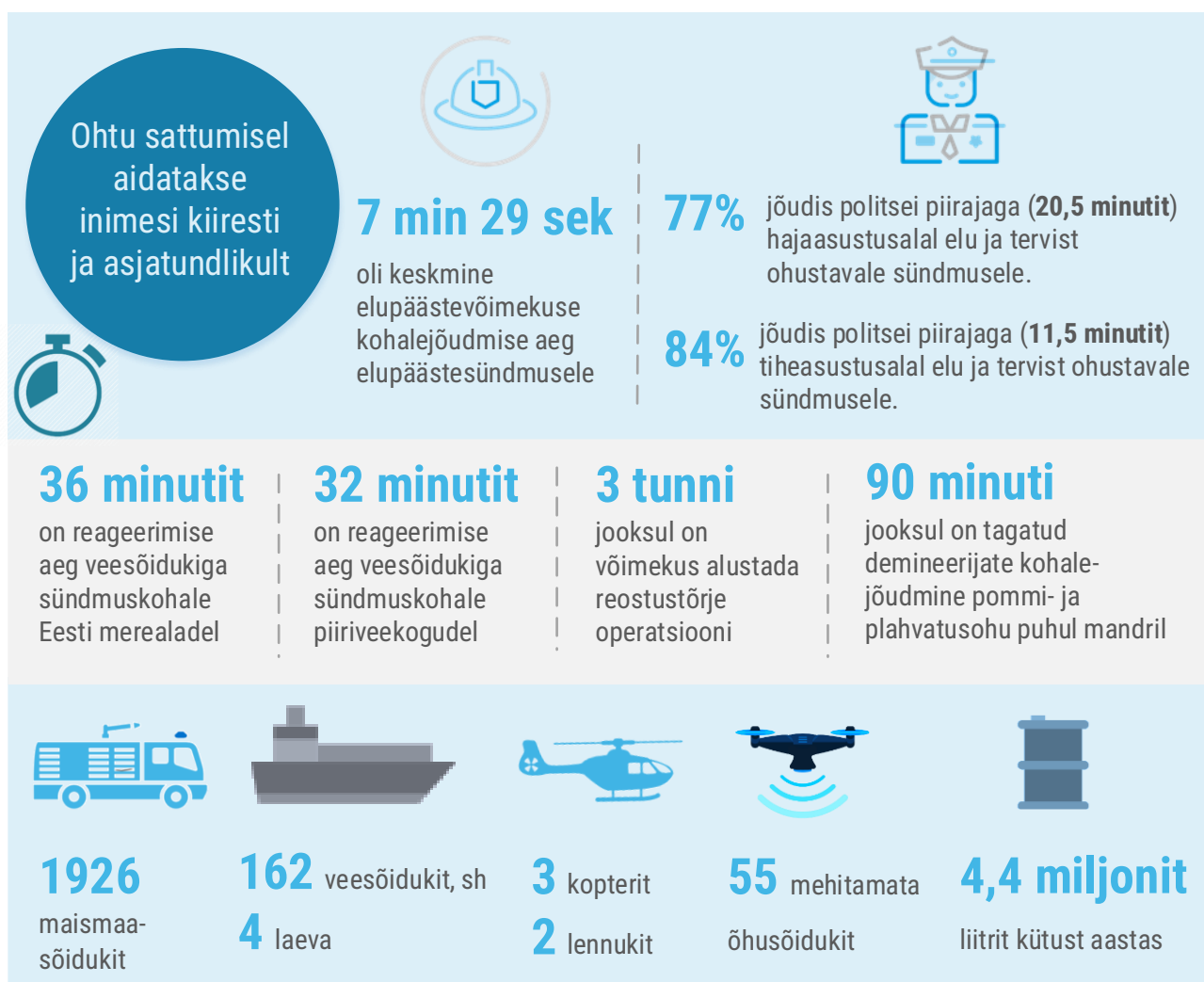
Lisaks kriisiinfole on 1247 number kasutusel **riigiinfo edastamiseks**. Enamikul riigiasutustel on olemas oma infotelefon, mis töötab tavapärasel tööajal, aga paljud juhtumid leiavad aset väljaspool tööaega ja nädalavahetustel. Seetõttu saab alates 2021. aastast 1247 numbrile edastada teateid lisaks teemadel, mis puudutavad Keskkonnaametit (nt abivajav metsloom, reostus), Transpordiametit (nt liiklustakistus, teele langenud

puu) ja pääste valdkonda (nt lõkke tegemise nõuded).

Tehti ettevalmistusi, et parandada **kõne- ja kuulumislangusega inimeste ligipääsu** hädaabinumbri 112. Lisaks kasvatati suutlikkust menetleda vöörikeelseid hädaabiteateid.

2021. aastal investeeriti 112 ja 1247 teenuste arendamisse kokku ligikaudu 285 000 eurot. ■

Programmi tegevus 2.3. Reageerimine õnnetustele ja ohtudele

Õnnetustele ja ohtudele reageerimiseks tagati valmisolek avaliku korra tagamiseks, CBRN-i sündmuste lahendamiseks, demineerimiseks, päästmiseks maismaal ning abi osutamiseks Eesti merealadel ja piiriveekogudel. **Kiire ja asjakohase abi tagamiseks hoiti asutuste reageerimisvõimekus kokkulepitud tasemel.**

Suurematest muutustest võib välja tuua näiteks koostöö Kaitseministeeriumiga laevastike ühen-

damiseks. Vabariigi Valitsus kiitis heaks memorandumit „**Politsei- ja Piirivalveameti laevastiku Kaitseministeeriumi valitsemisalasse üleandmine**“. Muudatuse eesmärk on tagada praeguse ressursiga parem riigikaitseliste ja tsiviilülesannete täitmine nii rahu- kui ka kriisiolukorras. Muudatuse järgi annab Politsei- ja Piirivalveamet 01.01.2023 oma neli laeva koos meeskondadega Kaitseväge koosseisu. Samuti võtab Kaitseväge üle Politsei- ja Piirivalveameti radarite opereerimise,

samasse füüsilisse asukohta paigutatakse Politsei- ja Piirivalveameti merevalvekeskus ja Kaitseväge mereoperatsioonide keskus ning Kaitseväge koosseisu luuakse ühendmereoperatsioonide keskus.

CBRN-i/HazMati²⁸ valdkonna koostöö juhtimiseks ja arengu suunamiseks, sh rahvusvahelise koostöö kujundamiseks, loodi riigiülene koostööformaad.

Kokku tehti 2021. aastal **kahjutuks 6930 lõhkekeha**, mida on 2117 võrra vähem kui 2020. aastal. Kui vaadelda aga viimast 20 aastat, oli see tulemus hävitatud lõhkekehade koguselt 2020. aasta järel teisel kohal. See peegeldab vajadust jätkuvalt tagada demineerimisvaldkonna tööks vajalikud vahendid, sh isikukaitsevahendid, ja arendada inimesi. **Demineerimisvaldkonnas** avati ühe edusammuna Tallinna lähedal Männiku harjutusväljakul nüüdisaegsetele ohutusnõuetele vastav kinnine lõhkamiskoht.

Loodi eeldusi selleks, et 2025. aastaks oleks valmisolek lennata **Politsei- ja Piirivalveameti mitmeotstarbeliste helikopteritega** Tallinna baasist välja ööpäev ringi 15 minuti jooksul.

Meeskondade puuduse tõttu on praegu 15-minutilise väljalennu valmidus tagatud kaheksa tundi ööpäevas ja ülejäänud ajal on tagatud väljalennuvalmidus ühe tunni jooksul. Lisaks sellele on Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastu (Recovery and Resilience Facility ehk RRF) raames muude Eesti riigi jaoks oluliste reformide hulgas planeeritud **arendada välja tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks Politsei- ja Piirivalveameti juurde riigiülene mitmeotstarbelise meditsiinikopteri võimekus**. Projekti raames on kavas soetada Politsei- ja Piirivalveametile lisaks kaks mitmeotstarbelist meditsiinivõimekusega kopterit, värvata ja koolitada uusi meeskonnaliikmeid, laiendada Politsei- ja Piirivalveameti lennusalga põhibaasi Tallinnas ja ehitada uus kopteribaas Tartusse ning rajada koostöös Sotsiaalministeeriumi valitsemisala partneritega kopterite maandumisplatsid regionaalsete haiglate juurde. Projekti rakendamiseks on RRF-ist aastatel 2022–2026 planeeritud kokku 46,3 miljonit eurot. Projekti püsivate tegevuskulude katmiseks riigieelarvest on vaja Vabariigi Valitsuse rahastusotsust (prognoosi järgi 4,5 miljonit eurot aastas). ■

Programmi tegevus 2.4. Sündmuste lahendamine

Sündmuste lahendamise raames tegeleti järelevalve automatiseerimisega, menetluste digiteerimisega ja isikute kinnipidamise korraldamisega.

Järelevalve automatiseerimisel oli suurim areng **liiklusseaduse muutmise (muudatused jõustusid 2022. aasta märtsis)**. Muudatuste tulemusel tõuseb lubatud sõidukiiruse ületamise korral määratava hoiatus- või mõjutustrahvi määr ning lisaks saavad omavalitsused võimaluse koostöös Politsei- ja Piirivalveameti ning Transpordiametiga paigaldada kohalikele teedele kiiruskaameraid. Pool liikluskaamera trahvist laekub edaspidi kaamera paigaldanud omavalitsuse eelarvesse. Tekkivat tulu saavad omavalitsused kasutada ka muude turvalisust häirivate probleemide lahendamisel. Elanike jaoks suureneb selle

tulemusel eelkõige liiklusturvalisus, sest kõikidest inimkannatanutega liiklusõnnetustest leiavad 60% aset just kohalike omavalitsuste teedel või tänavatel. Kiiruskaamerad paigaldatakse analüüsi põhjal kõige liiklusohhtlikumatesse kohtadesse.

Justiitsminister ja siseminister allkirjastasid kokkuleppe, mille eesmärk on aastaks 2025 **digiteerida suur osa süüteomenetlusest** selleks, et süütegude uurimises oleks võimalik kasutada kaasaegseid lahendusi. Digimenetlus arvestab rohkem kannatanu vajadustega, kaitseb enam menetlusosaliste õigusi ja lihtsustab oluliselt piiriüleste juhtumite lahendamist. Digiteerimine tõhustab menetluse läbiviimist tuntavalt. See muudab info kõigile õigustatud pooltele samal ajal

²⁸ **CBRN** (ingl chemical, biological, radiological and nuclear threats) – rahvusvaheliselt levinud lühend, mis tähistab keemiliste, bioloogiliste, radioloogiliste ja tuumamaterjalide kuritahtlikust väärkasutamisest põhjustatud ohte. Eesti keeles kasutatakse ka lühendit KBRT. **HAZMAT** (ingl hazardous materials) – rahvusvaheliselt levinud lühend, mis tähistab ohtlikke aineid või materjale. HAZMAT-i sündmus on õnnetusjuhtum, mis on tekkinud inimlikust eksimusest, loodusõnnetusest või tehnoloogilise protsessi tagajärjel.

kättesaadavaks. Lisaks on võimalik automatiseerida protsesse, mis ei vaja inimese sekkumist.

Kulutõhususe suurendamiseks suleti Tartus ja Jõhvis arestimajad ning nende ülesandeid täidavad vanglad. ■

KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

- Kiire ja asjakohase reageerimise tagamiseks **asutuste reageerimisvõimekuste kokkulepitud tasemel hoidmine**.
- **Liiklusseaduse muutmine**, mis annab võimaluse omavalitsustel koostöös Politsei- ja Piirivalveameti ning Transpordiametiga paigaldada kohalikele teedele kiiruskaameraid ja suurendada seeläbi liiklusturvalisust.
- **Koostöö Kaitseministeeriumiga laevastike ühendamiseks** alates 2023. aastast, mis aitab tagada praeguse ressursiga parema valmisoleku riigikaitsete ja tsiviilülesannete täitmiseks nii rahu- kui ka kriisiolukorras.
- **Riigiinfo ja kriisiinfo teenuse arendamine**. Näiteks saab alates 2021. aastast 1247 numbrile edastada teateid ka teemadel, mis puudutavad Keskkonnaametit (nt abivajav metsloom, reostus), Transpordiametit (nt liiklustakistus, teele langenud puu) ja pääste valdkonda (nt lõkke tegemise nõuded).

Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025

- Selliste lahenduste loomine, mis tagaksid **kõigile abivajajatele võrdse juurdepääsu** abi saamiseks hädaabinumbri 112.
- **Riigiinfo teenuse kontseptsiooni terviklik väljaarendamine**, sh terviklik rollijaotus ja selge rahastusmudel, et saaks tagada kodanikele võimalikult mugav, lihtne ja kiire võimalus info saamiseks ühest kohast nii tavaolukordades kui kriiside korral.
- **Päästetöö suutlikkuse suurendamine** (sh kliimamuutuste ja julgeolekuvajaduste tõttu) üleujutustele ja varingutele reageerimiseks, tormikahjustuste kõrvaldamiseks, metsatulekahjude kustutamiseks ning demineerimise ja keemiapääste suutlikkuse parandamiseks.
- 2025. aastaks valmisoleku tagamine, et **lennata Politsei- ja Piirivalveameti mitmeotstarbeliste helikopteritega Tallinna baasist välja ööpäev ringi 15 minuti jooksul**. Lisaks sellele 2026. aastaks mitmeotstarbelise meditsiinikopteri ööpäevaringse kättesaadavuse tagamine – selle püsivate tegevuskulude katmiseks riigieelarvest on vaja Vabariigi Valitsuse täiendav rahastusotsust (prognoosi järgi 4,5 miljonit eurot aastas).
- **Süüteomenetluse digiteerimisega seotud tegevuste elluviimine**. Aastaks 2025 on plaanis digiteerida suur osa süüteomenetlusest selleks, et süütegude uurimises oleks võimalik kasutada kaasaegseid lahendusi. Digiteerimine tõhustab menetluse läbiviimist tuntavalt, sh võimaldab automatiseerida protsesse, mis ei vaja inimese sekkumist.
- **Eri valdkondadega koostöö tegemine, et tagada inimestele kõige sobivam abi ka nendes teemades, kus ei vastuta siseturvalisuse asutused**, abi pakkumine sõltub eri valdkondade koostööst või rollijaotus ei ole asutuste vahel selgelt kokku lepitud. ■

MEEDE 3. Kindel sisejulgeolek

Meetme eesmärk: Eesti sisejulgeolek on kindel ning seda ohustavad tegurid on hästi teadvustatud ja maandatud mitmesuguste riigisiseste tegevuste ja rahvusvahelise koostöö kaudu. Eesti elanikud ning avalik, kolmas ja erasektor on valmis tulema toime erinevate Eestit ohustavate kriisidega.

Meetme kirjeldus: meetmes keskendutakse põhi-seadusliku korra kaitsele, Eesti riigi vastase luuretegevuse ja lõhestuspoliitika tõkestamisele, riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitsele, sisejulgeoleku tagamiseks vajaliku teabe ja olukorrateadlikkuse tagamisele, terrorismi ja vägivaldse äärmusluse ennetamisele ja tõkestamisele, kriisideks ja ressursimahukateks sündmusteks (sh terroriaktideks ja hübriid-kriisideks) valmisolekule ning reageerimisele, elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisele, riigipiiri kontrollile, valvamisele ja kaitsmisele ning riigi julgeolekut enim ohustava raske ja organiseeritud kuritegevuse ennetamisele ja tõkestamisele (korruptsioon, majanduskuri-tegevus ja rahapesu, organiseeritud kuritegevus, terrorismi rahastamine, küberkuritegevus, narko-kuritegevus, inimkaubandus).

Meetmel on avalik ja salajane osa.

Meede koosneb neljast programmi tegevusest.

1. Põhiseadusliku korra tagamine
2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus
3. Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine
4. Piirihaldus

2021. aasta olulisimad edusammud

- Tegevused terroristliku veebisisu, vaenuliku mõjutustegevuse ja desinformatsiooni ning muu ebaseadusliku veebisisu kiiremaks eemaldamiseks ja veebikeskkonna turvalisuse suurendamiseks (*ühiskonna teadlikkuse suurendamine, meediateadlikkuse ja allikakriitilisuse edendamine, koostöö veebiettevõtjatega ja meediasektoriga*).
- Narkovaldkonna tegevuste süstemsamaks elluviimiseks „Eesti narkopoliitika aastani 2030“ koostamine.
- Kriisireguleerimise valdkonna rollijaotuse täpsustamine. Ettevalmistavad tegevused valmisoleku parandamiseks, et anda elanikele ja asutustele ohtude kohta õigel ajal infot.
- Idapiiri maismaosal piiritaristu ehitustööde jätkamine.

Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest

Meetme mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2018	2020	2021	2021	2022	2030	
Elanike osakaal, kes hindavad heaks Eesti valmisolekut tulla toime erinevate kriisidega	-	56%	-	-	≥ 56%	≥ 65%	Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike osakaal, kes hindab heaks Eesti valmisolekut tulla toime terroriaktiga, kui see peaks juhtuma	45%	40%	-	-	≥ 45%	≥ 45%	Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike osakaal, kes hindab Eesti valmisolekut tulla toime välisriigi mõjutustegevuse kasvuga heaks	57%	37%	-	-	≥ 57%	≥ 63%	Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Elanike osakaal, kes hindavad oma teadlikkust küberkuritegevusega seotud riskidest heaks	52%	58%	-	-	≥ 59%	≥ 65%	Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Maismaapiiri kaetus tehnilise seirega (sh Peipsi järv, Narva jõgi)	52%	52%	57%	≥ 52%	≥ 52%	100%	Politsei- ja Piirivalveamet
Elanike osakaal, kelle hinnangul on Eesti välispiir hästi kaitstud	55%	64%	56%	≥ 62%	≥ 63%	≥ 75%	Riigikaitse avaliku arvamuse uuring, Kaitseministeerium
Merepiiri kaetus tehnilise seirega	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Politsei- ja Piirivalveamet
Elanike osakaal, kes peavad narkootikumede kergelt kättesaadavaks:							Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
- kanep	-	24%	-	-	≤ 24%	≤ 24%	
- amfetamiin	-	10%	-	-	≤ 10%	≤ 10%	
- rahusti/uinuti arsti korralduseta	-	12%	-	-	≤ 12%	≤ 12%	
- ecstasy	-	10%	-	-	≤ 10%	≤ 10%	
- kokaiin	-	7%	-	-	≤ 7%	≤ 7%	
- dopingained	-	7%	-	-	≤ 7%	≤ 7%	
FATF-i ²⁹ /MONEYVAL-i hinnang rahapesuvastase võitluse kohta	-	-	-	-	-	Eesti vastab FATF-i nõuetele	FATF-i/MONEYVAL-i hindamisraport
Korruptsioonitajumise indeks ³⁰ (punktides)	73	75	74	≥ 76	≥ 77	≥ 77	Transparency International

Politiilise süsteemi usaldusväärsus, majanduskeskkonna konkurentsivõimelisus, kriitilise taristu vastupidavus, elukeskkonna ja küberruumi ohutus ning terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus on vaid väike osa tihedalt seotud valdkondadest, mis riigi sisejulgeolekut otseselt mõjutavad. Siseturvalisuse programmi elluviimisel oli nende teemade eesmärkide saavutamisel

olulise tähtsusega asutustevaheline koostöö ja selgem ülesannete jaotus.

2021. aastal mõjutasid meie sisejulgeolekut olulisel määral arengud välismaal, eelkõige Valgevenes, sh Valgevene hübriidrännakud Poola, Leedu ja Läti vastu. Samuti avaldas mõju olukord Afganistanis ja sellega seotud migratsioonivood. Valgevene diktaatori korraldatud hübriidrännak

²⁹ FATF (ingl Financial Action Task Force) ehk rahapesuvastane rakkerühm on demokraatlike riikide valitsuste vaheline organ, mis töötab välja rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse standardeid ja meetodeid ning edendab sellealast poliitikat.

³⁰ Indeks koondab eri allikate andmeid ärivaldkonna ja riigiekspertide hinnangust avaliku sektori korruptsiooni tajumisele skaalal 1–100 punkti, kus 100 tähistab tajutava korruptsiooni puudumist.

näitas, et suunatud migratsiooni on raske pidurda ilma korraliku piiritaristuta. **See võib olla ka üks põhjus, miks Eesti inimestel oli 2021. aastal arvamused, et võrreldes 2020. aastaga ei ole meie piir enam nii turvaline. Samas on ebaseaduslike piiriületuste arv Eestis ikka langustrendis ning see on idapiiri väljaehitamise ning Politsei- ja Piirivalveameti hea ennetustöö ja piiri valvamise tulemus. Seega võib kokkuvõttes tõdeda, et 2021. aastal oli Eesti piir paremini valvatud ja kaitstud kui aasta varem.**

Koroonapandeemia on kinnitanud, et erinevate valitsemisalade asutuste valmisolek tulla oma valdkonna kriisidega toime on ebaühtlane ja tihti ei osata näha ühe valdkonna piiridest kaugemale. Erinevusi on olnud kriisijuhtimise korralduses, kriisiplaanide detailsuses, reserve olemasolus ja valmisolekus. Olukorra parandamiseks on samas astunud erinevaid samme, nt tehtud muudatusi õigusruumis, et rolle täpsustada. Ebaühtlane on ka kohalike omavalitsuste valmisolek kriisideks. Kriisideks valmisoleku uuringu andmetel on 77% omavalitsustest saavutanud kriisideks valmisolekus edasijõudnu või eeskujuliku taseme, 14% on baastasemel ning 9% ehk seitse omavalitsust jäid allapoole baastaset.³¹

Eelmisel aastal oli koroonapandeemial mõju ka sisejulgeoleku valdkonnale. **Vaenulikku mõjutustegevust oli Eesti vastu märgata vähem, kuid suur osa vaenu õhutavaid sõnumeid, sh terroristlikku sisu, liikus veebi. Ühiskonda lõhestavad vandenõud, libauudised ja desinformatsioon levisid veebis kiiresti ning sellega suurenes õiguskaitseasutuste, eriti veebikonstaablite töökoormus, viimast leevendas mõnevõrra see, et eelmisel aastal lisandus veebikonstaableid.**

Eesti koos Euroopa Liidu partnerriikidega ja veebitevõtjatega, nagu Meta, Twitter, Youtube ja Google, on **arendamas võimekust ennetada ja tõkestada terroristliku veebisisu levitamist. Oleme**

terrorismivastases võitluses seni keskendunud ennetusele. **Terrorismioht on Eestis endiselt väike, selle nimel teevad jätkuvalt iga päev tööd korrakaitse- ja julgeolekuasutused.** Riik suurendab asutuste tegutsemisvõimekust, sh julgeolekuriskide hindamisel ja maandamisel ning ohtudele reageerimisel. Julgeolekuasutuste eestvedamisel arendatakse ka toimivat võrgustikku asutustest, kellel on teavet ja oskusi CBRN-ohtude ennetamiseks ja nendele reageerimiseks.

Küberkuritegevuses on näha olulist kasvu (2020. aastal registreeriti 1079 arvutikuritegu, 2021. aastal 1596). Samuti registreeriti 2021. aastal küberkuritegevuse ohvrite varaliseks kahjuks rekordiliselt üle kuue miljoni euro. Nende arvude ühene tõlgendamine on aga keeruline, sest ei ole täielikult selge, kas arvutikuritegevust esineb Eestis oluliselt rohkem kui varem või on inimesed muutunud teadlikumaks ning õiguskaitseasutusi teavitatakse erinevate teavitus- ja infokampaaniate tulemusel senisest enam.

Ohtlikke ja tõsisemaid süsteemivastaseid ründeid registreeriti 2021. aastal 250 ehk 4 võrra vähem, kui 2020. aastal. Hüppelist kasvu ei ole tõsisemate arvutikuritegude puhul täheldatud, kuid on toimunud järkjärguline kasv, mis on üha digitaalsemas ühiskonnas loogiline asjade käik.

Küberkuritegevuse puhul on oluline, et õiguskaitseasutused suudaksid teha põhjalikumaid järeldusi. Sellele aitab kaasa 2021. aastal avatud Politsei- ja Piirivalveameti veebileht <https://cyber.politsei.ee>, mis võimaldab inimestel lihtsamini kuritegevusest teavitada ning infot jagada.

Korruptsioonikuritegude avastamine, tõkestamine ja ennetamine on riiklikult oluline prioriteet, kuna see võib mõjutada riigi ja põhiseaduslike institutsioonide sõltumatust ja otsustamisvabadust ning selle kaudu ka sisejulgeolekut. **2021. aastal oli Eesti korruptsioonitajumise indeks 74³² (soovitud tase oli 76). Samas, riikide võrdluses on Eesti**

³¹ Uuringu tulemused leiab veebilehelt <https://minuomavalitsus.fin.ee/et/kov/kovdetail>. Kohalike omavalitsuste kriisideks valmisoleku indeksi meetodika koostas ja uuringu tegi Päästeamet koostöös Tallinna Ülikooli ja Rahandusministeeriumiga. Uuringu käigus vaadeldi 24 kriteeriumi täitmist viies teemas: 1) kriisireguleerimise nõuete täitmine; 2) kriisijuhtimise võimekuse tagamine kriisi ajal; 3) kriisi ajal elanikele abi tagamine; 4) riskikommunikatsiooni korraldamine ning 5) kriisi lahendamise ja taastamise võimekus.

³² Korruptsioonitaju indeks näitab korruptsioonitaset avalikus sektoris ja poliitikakujundamises nii, nagu seda tajuvad väliseksperdid ja äriringkonnad. Tulemused esitatakse sajapalliskaalal, kus 0 on kõrge ja 100 madal korruptsioonitase. Korruptsioonitajumise indeksi määratlemisel võetakse arvesse üle 12 uuringu tulemusi ja näitajaid, mis kajastavad terve avaliku sektori olemust, läbipaistvust, korraldust jne.

tulemus paranenud. 2020. aastal paiknes Eesti 17. kohal, kuid 2021. aastal 13. kohal. Korruptsioonitajumise indeksi arvutamisel mängivad rolli väga paljud riiklikud tegevused, millest enamik ei kuulu Siseministeeriumi vastutusalasse. **Korruptsioonikuritegude arv suurenes 2020. aastaga võrreldes kuue võrra, kokku registreeriti 87 kuritegu.** Korruptsioonikuritegude liikidest registreeriti enim erinevaid altkäemaksuga seotud kuritegusid (45), sealjuures registreeriti altkäemaksu võtmisest (15) enam altkäemaksu andmist (23), mis tähendab, et ametiisikud teatavad altkäemaksu pakkumisest.³³

Narkovaldkonna trende kaardistatakse üleriigiliste uuringutega umbes 4–5 aasta tagant ja 2021. aastal ei lisandunud ühtegi lisauuringut, mis annaks ülevaate riiklikest trendidest. Õiguskaitseasutuste ja abiteenuse pakujate infole tuginedes saab jätkuvalt öelda, et **enim narkosurmasid põhjustanud fentanüülide levik on Eestis 2021. aasta seisuga märkimisväärselt pidurdunud.** Fentanüüli kättesaadavus vähenes tänu politsei edukale jälitustööle, mille tulemusel lõpetati 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses mitme suure kuritegeliku võrgustiku tegevus. **Edukas õiguskaitseasutuste töö ning koju kaasa antava naloksoonikomplekti ja teiste kahjude vähendamise teenuste ulatuslikum rakendamine on narkootikumide üledoosist tingitud surmade arvu märkimisväärselt vähendanud.**

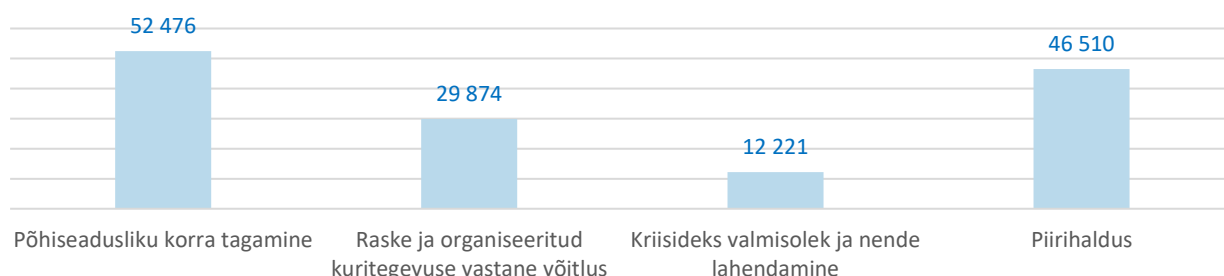
Narkoturul on aga täheldada, et levivad uued ja potentsiaalselt veel ohtlikumad ained, mis proovivad täita fentanüülipuudusest tekkinud tühimikku ja võivad põhjustada seninägematut tervisekahju või surmasid. Üks selline aine on isotonitaseen, mis on kanguselt fentanüüliga sarnane või isegi tugevam narkootiline aine ja on 2021. aastal põhjustanud mitu surma.

Narkootikumide vahendamine on kõige organiseeritum kuriteo liik Eestis. Eesti narkokuritegevuse dünaamikat mõjutas 2020. aastal alanud pandeemia, mis tõi kaasa muutused liikumisvabaduses nii riiklikult, Euroopas kui ka üle maailma. See omakorda mõjutas narkootiliste ainete kättesaadavust. Kriis sundis kuritegelikke gruppe muutustega kaasa minema: leidma ja ära kasutama uusi transpordi- või tarnevõimalusi. Postipakkide ja interneti vahendusel narkootiliste ainete üha hoogustuv levik on viimaste aastate püsiv tendents, mistõttu on õiguskaitseasutuste jaoks endiselt **prioriteet veebis toimuv, seda nii pimeveebis kui ka erinevates suhtlusvõrgustikes ja muudel platvormidel.** Operatiivtasandil on välja töötatud uuenduslikke viise narkokaubanduse ennetamiseks, näiteks ootamatu sekkumine suhtlusvõrgustikes või ennetava sisuga GIF-i kasutamine narkogruppides. ■

Meetme eelarve

Meetme eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	141 244	157 786	141 080
Investeeringud	7 761	26 866	16 060

Meetme tegevuste 2021. aasta kulud (tuh €)

³³ Kuritegevus Eestis 2021; <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/korruptsioon-ja-majanduskuriteod.html>.

Programmi tegevuste elluviimisest

Programmi tegevus 3.1. Põhiseadusliku korra tagamine³⁴

Põhiseadusliku korra tagamiseks suurendati majandusjulgeolekut, ennetati ja tõkestati radikaliseerumist ning võideldi terrorismi vastu.

Et suurendada avaliku ja erasektori **teadlikkust majandusjulgeoleku riskidest**, viidi ellu mitmeid teavitustegevusi (artiklid, ettekanded konverentsidel, arutelud välispartneritega ja riiklikult). Töötati välja **õiguslik raamistik välisinvesteeringute sõelumiseks**, et oleks võimalik teha taustauuringut ning sellega välistada investeeringutega kaasnevad võimalikud ohud julgeoleku ja avaliku korra seisukohalt olulistele sektoritele, ettevõtjatele ja tegevusvaldkondadele. Loodi Välisministeeriumi juhitud **sanktsioonide juhtrühm**, et ellu viia ja koordineerida erinevaid tegevusi teadlikkuse suurendamiseks rahvusvahelistest sanktsioonidest.

Vägivaldse äärmusluse ennetamiseks ja tõkestamiseks on Sisekaitseakadeemia eestvedamisel aidatud parandada ametnike, sh

kohalike omavalitsuste ametnike **teadlikkust ja pädevust**, et nad oleksid võimelised märkama radikaliseerumise ilminguid ning ennetama ja tõkestama riskikäitumist. Politsei- ja Piirivalveameti eestvedamisel arendatakse **riigisisest ennetusvõrgustikku** ning **rahvusvahelist koostööd ja infovahetust**.

2021. aasta kevadel võeti Euroopa Liidu tasandil vastu määrus **terroristliku veebisisu tõhusamaks eemaldamiseks**. Määrus võimaldab koostöös veebiplatvormidega tõhusamalt tuvastada ja eemaldada terroristlikku propagandat, värbamiskatseid ja muud terroristlikku sisu. Sise- ja välisministeeriumi eestvedamisel tehakse ettevalmistusi määruse rakendamiseks alates 2022. aasta suvest. Selleks, et parandada suutlikkust tõkestada ekstremistliku ja terroristliku sisuga materjalide levitamist veebis ja meedias, suunati valdkonda lisaraha. ■

Programmi tegevus 3.2. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus³⁵

Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse raames tõkestati küberkuritegevust, narkokuritegevust, rahapesu ja terrorismi rahastamist, korruptsiooni, majanduskuritegevust ning inimkaubandust. Parandati kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise suutlikkust ning arendati kriminalistikat.

Küberkuritegevuse vastu võitlemisel on väljakutseks võimalikult täpse **riigiülese ohupildi** koondamine ja erinevate kuritegelike kampaaniate tuvastamine. Selle tarbeks lõi Politsei- ja Piirivalveamet veebilehe <https://cyber.politsei.ee>, mis võimaldab inimestel lihtsamini **teavitada arvutikuritegudest, õngitsuspüüetest ja muudest võimalikest virtuaalsetest ohtudest** ning jagada õiguskaitseasutustega infot.

Olulise mõjuga on järjepidevad tegevused nii Politsei- ja Piirivalveameti **personali koolitamiseks**

kui ka küberkuritegevuse vastase **menetlusvõimekuse suurendamiseks**. 2021. aastal alustas HAUS Finland **analüüsiga** Eesti küberkuritegevuse menetlemise ja tõkestamise õppe kohaldamiseks Eesti kui väikeriigi võimaluste ja vajaduste järgi. Uuring valmib 2022. aasta lõpuks. Lisaks korraldas Politsei- ja Piirivalveamet 2021. aastal olemasoleva personali koolitamiseks **erinevaid infopäevi ja koolitusi** (nt küberkelmuste, rahvusvahelise menetlusprotsessi ja krüptovaluuta kohta). Samuti alustati organisatsioonisiseste **juhend- ja koolitusmaterjalide** loomisega. Keskised juhendmaterjalid aitavad menetluspraktikat ühtlustada ja kiirendada. **Menetlus- ja andmeanalüüsi võimekuse suurendamiseks** algatati mõned hanked serveripargi ja muu IKT-taristu täiendamiseks ning protsess jätkub järgnevatel aastatel.

³⁴ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

³⁵ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

Siseministeeriumi juhtimisel ning koostöös teiste ministeeriumide ja ametitega **koostati strateegia-dokument „Eesti narkopoliitika aastani 2030“**³⁶. Kirjapandud kokkulepped on aluseks narko-valdkonna tegevuste ja nende elluviimiseks vajalike ressursside planeerimisel. Kokkulepitud põhimõtted on täitmiseks eelkõige riigiasutustele, kuid eesmärkide saavutamine eeldab tihedat koostööd kõigi huvirühmadega. **Narkopoliitika elluviimiseks lepiti kokku viies prioriteetses suunas:** ennetus, tugi ja ravi, kahjud, turg ja müük ning karistused. Seatud sihid viiakse ellu Vabariigi Valitsuse ennetusnõukogu ja asjakohaste tööühmade abil.

Peamised eesmärgid aastaks 2030:

- 1) narkootikumide tarvitamine ja sellega seotud kahju on saavutanud Eestis püsiva langustrendi;
- 2) narkootikumide tarvitajad saavad Eestis igakülgset vajalikku abi;
- 3) tarvitajate õigusrikkumiste puhul eelistatakse karistuste asemel abiteenuseid;
- 4) narkovaldkonna teenused ja sekkumised on saanud loomulikuks osaks Eesti tervise-, sotsiaal-, haridus- ja õiguskaitse teenustes.

Korruptsiooni tõkestamisel pööratakse tähelepanu eelkõige kõige suurema mõjuga probleemide lahendamisele, seda nii kriminaalmenetluse kui ka ennetustegevuse abil. Planeeritud võimekuse kasvatamine erasektori korruptsiooni analüüsimisel ja tõkestamisel on jäänud ressursipuuduse tõttu tagaplaanile.

Kriminaaltulu ja kuritegeliku tegevuse hinnangulise ulatuse määramiseks tehakse 2021. aasta ja 2022. aasta I poolaasta jooksul analüüs, misjärel hinnatakse senise varade arestimise tõhusust.

Inimkaubanduse vastase poliitika kujundamise ja koostöö koordineerimise eestvedaja on Justiitsministeerium, kuid oluline roll on ka Politsei- ja Piirivalveametil. **Inimkaubanduse juhtumitega Eestis on enamasti seotud välismaalased, kes saavad siia lühiajalisele tööle. Selliste juhtumite ennetamisel on olulisel kohal teavitustöö.** Justiitsministeeriumi eestvedamisel ja koostöös kõikide teiste partnerasutustega, sh Politsei- ja Piirivalveametiga, on veebis tehtud kättesaadavaks **inglise ja venekeelsed selgitavad materjalid**, sh videod inimkaubanduse äratundmise ja abi saamise kohta³⁷. Eesti võtab osa ka rahvusvahelistest inimkaubanduse ennetamise kampaaniatest³⁸.

Politsei- ja Piirivalveamet, Sotsiaalkindlustusamet, Maksu- ja Tolliamet ning Tööinspektsioon korraldasid 2021. aastal esmatasandi ametnikele, aga ka prokuratuuri- ja kohtuametnikele **täiendkoolitusi** inimkaubanduse juhtumite tõhusamaks märkamiseks, uurimiseks ning ohvrite abistamiseks. Samuti korraldati **infopäevi tööandjatele** nii eesti, vene kui ka inglise keeles. Selle eesmärk oli teavitada tööandjaid erinevatest nõuetest ja maksusüsteemist ning ühtlasi ennetada inimkaubandust.

Alaealistega seotud inimkaubanduse juhtumite arv on alates 2017. aastast pidevalt vähenenud. Juhtumid on põhiliselt seotud interneti ja suhtlusvõrgustikega. Seepärast tuleb lastevanematel pöörata juba ennetavalt tähelepanu laste teadlikkusele ohtudest veebis, sh suhtlusvõrgustikes, ja küberhügieenist ning teada võimalustest saada lapse mure korral asjatundjate nõu ja abi. Kindlasti on aidanud teadlikkust suurendada koolides korraldatavad turvalist veebikäitumist tutvustavad loengud koolilastele ja lastevanematele.³⁹ ■

Programmi tegevus 3.3. Kriisideks valmisolek ja nende lahendamine⁴⁰

Et muuta kriisideks valmisolek ja toimetulek tõhusamaks, ühtlasemaks ja läbimõeldumaks, võttis Riigikogu 2. juunil 2021 vastu **hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste**

seaduste muutmise seaduse. Selle alusel anti alates 1. juulist 2021 Siseministeeriumi senised pädevused, volitused ja ülesanded kriisireguleerimise koordineerimisel üle Vabariigi Valitsusele ja

³⁶ Dokumendi kinnitas 21. juunil 2021 Vabariigi Valitsuse uimastiennetuse komisjon.

³⁷ Selgitavad materjalid; <https://www.tooelu.ee/en/292/human-trafficking-and-labour-exploitation>.

³⁸ Näide kampaaniast; <https://www.arbeidstilsynet.no/en/knowyourrights-EE>.

³⁹ Teavitustööd koolides teeb nii Politsei- ja Piirivalveamet kui ka teised asjaomased asutused.

⁴⁰ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

Riigikantseleile. Siseministeriumi kriisireguleerimise valdkonna ametikohad anti alates 1. juulist 2021 üle Riigikantseleile. Sama seadusega anti **ulatusliku evakuatsiooni korraldamise ülesanne** Politsei- ja Piirivalveametilt Päästeametile.

Riigikantselei ja Vabariigi Valitsus on seega edaspidi küll kriisireguleerimise koordineerijad, kuid iga vastutav asutus juhib siiski oma vastutusel olevate kriiside lahendamist endiselt ise. See tähendab, et oma valdkonna kriiside juhtimise ülesanded, kriisideks valmistumise plaanid ja ülesanded ning ressursid kriiside lahendamisel jäävad ikka asutuste vastutada. Riigikantselei ülesanne on suunata asutuste valmistumist ühtselt riigi tasandil ja tagada kõigi valitsuse liikmete teadlikkus nii valmisolekust kui ka kriisi korral selle lahendamisest. Muudatus võimaldab erinevatel asutustel, sh Siseministeriumil, tugevdada oma valmisolekut ülesannete täitmiseks oma valitsemisala kriisides. Samuti on võimalik senisest enam oma pädevuse piires toetada teisi asutusi.

Kriisireguleerimise süsteemis peab iga valitsuse liige olema teadlik oma valdkonna kriisivalmidusest ja lahendamist vajavatest kitsaskohtadest. See aitab valitsusasutustel, kohaliku omavalitsuse üksustel ja elutähtsa teenuse osutajatel erinevaid olukordi tõhusamalt ja koostööd tehes lahendada. Kahjuks on **asutuste valmisolek tulla oma valdkonna kriisidega toime praegu ebaühtlane** ja tihti ei osata näha ühe valdkonna piiridest kaugemale. Seda on kinnitanud ka koroonapandeemia. Erinevusi on olnud kriisijuhtimise korralduses, kriisiplaanide detailsuses, reservide olemasolus ja valmisolekus.

Ebaühtlane on ka kohalike omavalitsuste valmisolek kriisideks. Kriisideks valmisoleku uuringu andmetel on 77% omavalitsustest saavutanud kriisideks valmisolekus edasijõudnu või eeskujuliku taseme, 14% on baastasemel ning 9% ehk seitse omavalitsust jäid allapoole baastaset.⁴¹ Riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja kogukondade kriisivõimekuse suurendamiseks on

edaspidi kavats mitmeid tegevusi, nt korraldab Päästeamet 2022. aastal elanikkonnakaitse kursuseid ja kriisireguleerimise kunsti koolitusi.

Kriisideks valmisolekut ja kohalike omavalitsuste tegevust kriisides toetab kindlasti ka hädaolukorra seaduse muudatus, millega täpsustati Päästeameti ülesandeid kriisireguleerimise korraldamisel regionaalsel tasandil. **Kriisi regionaalseks koordineerimiseks on loodud kriisikomisjonid, mida juhivad regiooni päästkeskuse juhid.** Eestis on neli regionaalset kriisikomisjoni, kuhu kuuluvad riigiasutuste ja suuremate linnade esindajad. Kriisikomisjonide peamine ülesanne on koordineerida asutuste tegevusi hädaolukordade ennetamisel, nendeks valmistumisel ja nende lahendamisel, samuti elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisel kohalikus omavalitsuses, maakonnas, regioonis või üle riigi. Kriisikomisjonid etendasid väga olulist rolli tervishoiukriisi lahendamisel, tehes kindlaks kohaliku tasandi probleeme ja abivajadusi, vahendades infot riigi ja omavalitsuste vahel, parandades poolte olukorra-teadlikkust ja koostööd jms.

2021. aastal viidi ellu mitu ettevalmistavat tegevust, mis aitavad luua valmisoleku, et anda elanikele ja asutustele ohtude kohta õigel ajal infot. Näiteks sõlmiti lepingud **ohualapõhise kiire ohuteavitussüsteemi ehk AKOS-e arendamiseks**⁴². Selle eesmärk on tagada valmisolek edastada erakorralistes sündmustes ohupiirkonda jäävatele ja sinna sisenevatele inimestele õigel ajal ohuteavitus ning asjakohased käitumisjuhised. Toimiv ohuteavituse lahendus aitab päästa inimeste elu ja tervist ning loob kindlustunde, et elanikkonda vajaduse korral õigel ajal hoiatatakse. Eeldatavasti suurendab see ka usaldust kriise lahendavate asutuste ja riigi vastu laiemalt. Elektroonilise side kaudu toimiv tehniline lahendus töötatakse välja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi ning Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutuse eestvedamisel, süsteemi arendab Norra firma Everbridge. Teenuse omanikuks saab Häirekeskus, kelle ülesanne on vahendada kriisi juhtivalt asutuselt saadud info lühisõnumiga

⁴¹ Kohalike omavalitsuste kriisideks valmisoleku indeksi meetodika koostas ja uuringu tegi Päästeamet koostöös Tallinna Ülikooli ja Rahandusministeriumiga. Uuringu käigus vaadeldi 24 kriteeriumi täitmist viies teemas: 1) kriisireguleerimise nõuete täitmine; 2) kriisijuhtimise võimekuse tagamine kriisi ajal; 3) kriisi ajal elanikele abi tagamine; 4) riskikommunikatsiooni korraldamine ning 5) kriisi lahendamise ja taastamise võimekus. Uuringu tulemused leiab veebilehelt <https://minuomavalitsus.fin.ee/et/kov/kovdetail>.

⁴² Ohuteavituse süsteemi alus on elanikkonnakaitse kontseptsioon, mille kiitis Vabariigi Valitsus heaks 2018. aastal.

ohupiirkonnas olevatele inimestele. Plaanide kohaselt saab AKOS tehniliselt kasutusvalmis augustiks 2022.

2021. aastal arendati edasi **olukorrateadlikkuse infosüsteemi SITREP ja selle kasutajate hulk kasvas kolm korda, seejuures aktiivne kasutatavus ligi 15 korda**. Aktiivsemad kasutajad on Politsei- ja Piirivalveamet, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium, Päästeamet, Põllumajandus- ja Toiduamet ning Terviseamet, kokku on kasutajaid umbes 1200. SITREP-i veebikeskkonda kasutatakse suurte sündmuste korral asutustevahelise olukorrapildi ühiseks koostamiseks ja jagamiseks. Keskkonda haldab Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus, pakkudes ööpäevaringset kasutajatoe teenust, kasutajad on Siseministeeriumi valitsemisala asutused ja teised hädaolukordade lahendamise seotud asutused. SITREP-i arendamiseks investeeriti 2021. aastal ligikaudu 62 000 eurot. 2021. aastal loodi Siseministeeriumi valitsemisala **olukorrateadlikkuse võrgustiku**

koostööformaati. Võrgustikus tutvustatakse parimat praktikat, arendatakse veebikeskkonda SITREP ja edendatakse omavahelist koostööd. See on olulise väärtusega kriisihetkedel, kuna aitab kaasa, et asutuste olukorrateadlikkuse loomise protsess oleks pooltele tuttav ja koostöö algatamiseks kuluks selletõttu vähem aega.

Koostöö on vajalik ka valitsemisalade vahel. Selleks allkirjastasid **siseminister ja kaitseminister koostöökokkuleppe**, millega suurendatakse koostööd sisekaitse ja sõjalise riigikaitse valdkonna vahel ning riigisisese kriisireguleerimises. Muu hulgas aitab see täpsustada, kuidas kaasata Kaitseväge ja Kaitseliitu kriiside lahendamisse, ning täpsustada ka Politsei- ja Piirivalveameti kriisirolliga abipolitseinikuid puudutavat, et vältida segadust inimeste kaasamisel.

Jätkati tegevustega kriisirolliga abipolitseinike arendamiseks. Näiteks värvati ja koolitati 100 uut abipolitseinikku, soetati neile vajalik varustus ning tagati nende valmisolek (2021. aasta lõpuks oli selliseid abipolitseinikuid kokku 205). ■

Programmi tegevus 3.4. Piirihaldus⁴³

Idapiiri maismaaosal jätkati piiritaristu ehitustöödega. Piiritaristusse investeeriti 2021. aastal ligikaudu 11,5 miljonit eurot, sh IKT arendustesse ligikaudu 1 miljon eurot. 2020. aastal alguse saanud ehitustöödega jõuti aasta lõpus nii kaugele, et valminud oli 93% viivitusaiast kogu 23,5 km lõigul. Lisaks sõlmis Politsei- ja Piirivalveamet 2021. aastal täiendava ehituslepingu, mille tulemusel on ehituslepingutega kaetud lõigu pikkus koos juba töös oleva lõiguga pisut üle 60 km. **2021. aasta lõpus otsustas Vabariigi Valitsus eraldada piiritaristu täiendavate arendusplaanide elluviimiseks Siseministeeriumile 22,47 miljonit eurot**. Nimetatud summa eest on võimalik rajada maismaapiirile viivitusaed kohtadesse, kus oldi sellest piiratud eelarve tõttu loobunud. Samuti on võimalik alustada arendustegevustega Narva jõe sektoris. Plaanis on välja ehitada Narva jõe patrullrada ja rajada Narva jõe äärde lisaks 14 seirepositsiooni, mis võimaldavad luua valmisoleku katta 95% Narva jõest tehnilise valvega.

Teistest olulisema mõjuga tegevustest tasub esile tuua, et **uendati ka piirijärjekorra süsteemi**, et vältida järjekordi ja vähendada parklate vajadust. Selleks, et piiriületus oleks inimeste jaoks mugavam, võeti lennujaamas ning Narva ja Saatsse piiriületuspunktis kasutusele **ABC-väravad**.

2021. aastal oli ootamatu väljakutse vajadus toetada Lätit ja Leedut Valgevene korraldatud massilises sisserändes. Eesti oli üks esimesi, kes läks füüsiliselt appi Leedu piiri kaitsma, kui Leedu vajas abi. Politsei- ja Piirivalveamet toetas Leedut piiri valvamisel ja massiohje võimekusega kokku kuus kuud, operatsioonil osales 81 Politsei- ja Piirivalveameti ametnikku, kuus koera ja ka droonid. Reservidest eraldati 2021. aastal Leedule ametiabi andmise kulude katteks täiendavalt ligikaudu 350 000 eurot. Kokku kulus ligikaudu 521 000 eurot Leedule ametiabi andmiseks. ■

⁴³ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusega „B. Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“ ja sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

- Tegevused terroristliku veebisisu, vaenuliku mõjutustegevuse ja desinformatsiooni ning muu ebaseadusliku veebisisu kiiremaks eemaldamiseks ja veebikeskkonna turvalisuse suurendamiseks (ühiskonna teadlikkuse suurendamine, meediateadlikkuse ja allikakriitilisuse edendamine, koostöö veebiettevõtjate ja meediasektoriga).
- Narkovaldkonna tegevuste süsteemsemaks elluviimiseks „Eesti narkopoliitika aastani 2030“ koostamine ja kinnitamine Vabariigi Valitsuse uimastiennetuse komisjoni poolt.
- **Kriisideks valmisoleku parandamine.** Täpsustati rollijaotust, mille järgi koordineerivad kriisireguleerimist edaspidi Riigikantseleil ja Vabariigi Valitsus, kuid iga vastutav asutus juhib oma vastutusel olevate kriiside lahendamist endiselt ise. Siseministeriumi valitsemisalas täpsustati kriisiplaane (prioriteediks oli massilise põgenike sisserände hädaolukordade lahendamise plaani uuendamine). Samuti tehti ettevalmistusi, et anda elanikele ja asutustele ohtude kohta õigel ajal infot (AKOS süsteemi arendus).
- **Idapiiri maismaaosal piiritaristu ehitustööde jätkamine.** 2020. aastal alguse saanud ehitustöödest sai valmis 93% viivitusaiast kogu 23,5 km lõigul. Lisaks sõlmis Politsei- ja Piirivalveamet 2021. aastal täiendava ehituslepingu, mille tulemusel on ehituslepingutega kaetud lõigu pikkus koos juba töös oleva lõiguga pisut üle 60 km.

Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025

- **Kriisideks valmisoleku parandamine, sh elanikkonnakaitse suurendamine.** Päästeameti poolt kohalike omavalitsuste nõustamine kriisideks valmisoleku suurendamisel. **Senisest paremate eelduste loomine elanike hakkamasaamiseks kriisiolukordades** (nt teavitustegevus, riskikommunikatsioon, ulatusliku evakuaatsiooni ja varjumiskohtade ettevalmistamine, ohuteavituse sireenide paigaldamine). **Päästetöö suutlikkuse suurendamine** (sh kliimamuutuste ja julgeolekuvajaduste tõttu) üleujutustele ja varingutele reageerimiseks, tormikahjustuste kõrvaldamiseks, metsatulekahjude kustutamiseks ning demineerimise ja keemiapäaste suutlikkuse parandamiseks. **Kriisirolliga vabatahtlike arendamine ja valmisolek** (nt kriisirolliga abipolitseinikud, abidemineerijad). **SIM valitsemisala toimepidevuse suurendamine** kriitiliste teenuste osutamiseks kriisiolukorras (nt vajalikud varud, toimepidevus elektrikatkestuste korral). **Massiliseks sisserändeks valmisoleku tagamine.**

Lisaks programmis „Siseturvalisus“ kavandatule on ka Riigikantselei eestvedamisel ühtlustamisel hädaolukordadeks ja riigikaitse kriisideks valmistumise ning kriisiaegse juhtimise ja koostöö korraldus. On võetud suund koostada Riigikantselei eestvedamisel uus seaduse eelnõu, mis ühendab endas riigikaitse seaduse, hädaolukorra seaduse ja erakorralise seisukorra seaduse teemad.

- **Idapiiri väljaehitamine.** 2021. aasta lõpus otsustas Vabariigi Valitsus eraldada piiritaristu täiendavate arendusplaanide elluviimiseks Siseministeriumile 22,47 miljonit eurot. Selle eest on võimalik rajada maismaapiirile viivitusaeid kohtadesse, kus oldi sellest piiratud eelarve tõttu loobunud.
- **Politsei- ja Piirivalveameti personali digikompetentsi ja küberkuritegevuse vastase menetlusvõimekuse suurendamine.** Ühiskonnaülene digiteerimine avaldab mõju ka õiguskaitseasutuste tööle ja asjaajamisele. Oluline on, et Politsei- ja Piirivalveameti personal suudaks kohaneda üha digiteeruva kriminaalmenetluse ja asjaajamise protsessiga, mis aitab tulevikus suuresti vähendada erinevatele toimingutele kuluvat tööaega. Samuti on keskse tähtsusega **menetluspersonali ja uurijate koolitamine**, et lahendada ja tõkestada kaasaegseid kuritegusid, sh küberkuritegusid, ning töödelda korrektselt kaasaegseid digitõendeid, mida erinevad nutivahendid sisaldavad. Väga oluline on saada püsiv lisarahastus Politsei- ja Piirivalveameti lisavõimekuseks, et mehitada täiendavad ametikohad küberkuritegevusele keskenduvate menetlejatega.
- **Desinformatsiooni, libauudiste ja vaenuliku mõjutustegevusega võitlemisel riskide maandamiseks ühiskonna ohtudest teadlikkuse suurendamine.** Siseministeriumil ei ole selles küll juhtrolli, kuid nende eesmärkide saavutamisel on oluline mõju siseturvalisusele. Sealhulgas on tähtis parandada riigi võimekust vähendada ebaseaduslikku tegevust veebis. Siseministerium arendab koostöös veebiplatvormidega võimekust tuvastada ja eemaldada terroristlikku veebisisu. Selleks tuleb luua selged, arusaadavad ja asjakohased meetmed koostöös veebiplatvormidega ja muude veebiteenuste pakkujatega. Samas tuleb tagada sõnavabadus ja muude põhiõiguste kaitse ning tõhus järelevalve. ■

MEEDE 4. Tõhus rahvastikuhaldus

Meetme eesmärk: Eesti kodakondsus-, rände- ja identiteedihalduspoliitika on usaldusväärne, innovaativne ja inimesekeskne, toetades Eesti arengut, ühiskonna sidusust ja toimimist ning tagades siseturvalisust.

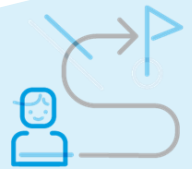
Meetme kirjeldus: meetmes keskendutakse kodakondsuspoliitika, Eestisse elama asumise ja Eestis ajutise viibimise poliitika, varjupaigapoliitika ning migratsioonijärelevalve ja tagasisaatmispoliitika kujundamisele ja elluviimisele. Samuti käsitletakse programmis rahvastikuhalduse seisukohalt põhitähtsusega identiteedihaldus- ning isikut tõendavate dokumentide poliitika kujundamist ja elluviimist.

Meede koosneb kolmest programmi tegevusest.

1. Tasakaalustatud rändepoliitika
2. Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika
3. Usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika

2021. aasta olulisimad edusammud

- Tehti seadusemuudatusi, et võimaldada ebaseaduslikus viibimises kahtlustatavat välismaalast kinni pidada tema õigusliku staatuse ja põgenemisohu kindlaks tegemiseks.
- Alustati Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogu, sissesõidukeelu andmekogu ning Schengeni infosüsteemi riikliku registri arendustöödega.
- Laiendati e-residentsuse programmi ning täiendati e-residentide eel- ja järelkontrolli.
- Võeti vastu automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi ehk ABIS-e andmekogu loomise seadus. ABIS-e andmekogus hakatakse säilitama erinevates riiklikes menetlustes kogutavaid biomeetrilisi andmeid (näo- ja sõrmejäljekujutised) ning see aitab biomeetrilisi isikuandmeid paremini kaitsta ja võidelda senisest tõhusamalt kuritegevuse vastu.
- Jõustus seadus, millega sätestati selge eID-alane asutustevaheline pädevus- ja vastutusjaotus.

Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest

Meetme mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2018	2020	2021	2021	2022	2030	
Elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks	12%	15%	8%	≤ 12%	≤ 12%	≤ 10%	Eurobaromeetri standarduuring
Teistest rahvustest isikute hulgas tugeva ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaal	-	39%/46% (2021. a avaldatud uuring)	-	≥ 40%/55%	≥ 40%/55%	> 40%/55%	Integratsiooni monitooring
Elanike osakaal, kes hindavad Eesti valmisolekut tulla toime ulatusliku põgenike sisserändega heaks	36%	37%	-	≥ 36%	≥ 36%	≥ 40%	Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring
Turvalist identiteeti kasutavate inimeste osakaal elektroonilist identiteeti (eID-d) ⁴⁴ omavatest isikutest	-	65%	38% ⁴⁵	Uued sihttasemed määratakse 2023. aastal.			SK ID Solutions AS
E-taotluskeskkonnas taotletavate toiminguliikide osakaal kõikidest identiteedi- ja rändevaldkonna toiminguliikidest	-	33%	33%	≥ 45%	≥ 50%	≥ 50%	Politsei- ja Piirivalveamet
Rahulolu Eesti kodaniku isikut töendava dokumendi taotlemise e-teenusega	-	91%	93%	≥ 85%	≥ 85%	≥ 85%	Politsei- ja Piirivalveamet

Nende elanike osakaal, kes peavad sisserännet riigi peamiseks mureks, on võrreldes 2020. aastaga vähenenud (2020. aastal oli see 15%, 2021. aastal 8%). See on mõnevõrra üllatav, arvestades, et 2021. aastal olid teemaga seotud probleemid ja riskid aktuaalsed, sest Valgevene smugeldas migrante Poola, Leetu ja Lätti. Võib aga eeldada, et inimeste arvamus 2022. aastal riigi ees seisvate probleemide kohta on seega erinev ja kajastab muutunud julgeolekuolukorda, näiteks oli 2015. aasta rändekriisi mõjul sisseränne inimeste arvates olulisim riigi ees seisv probleem. Kahtlemata on sealjuures tähtis, et riigi tegevus oleks piisav rändega, sh põgenikega, seotud murede lahendamisel.

2021. aastal oli seadusliku rände taotlusi võrreldes varasemate aastatega rohkem. Tähtajalise elamisloa taotluste arv suurenes kõikide peamiste rände-

liikide puhul. Samuti registreeriti rohkem lühiajalist töötamist. Elamislubade ja lühiajalise töötamise registreerimise kasv suurendas omakorda viisa-taotluste arvu ja koormust teenindustes. 2022. aastal see trend tõenäoliselt jätkub.

Isikutele on jätkuvalt tagatud turvalise identiteedi kasutamine isikutunnistuse ja mobiil-ID kaudu. Kasutusel on 1 380 722 ID-kaarti ja 248 542 inimesel on ka mobiil-ID⁴⁶. Isikutunnistuste väljastamisel tehti muudatus, mille kohaselt kantakse uutele isikutunnistustele ka sõrmejäljed. 2021. aastal kasvas ka iseteeninduskeskkonna kaudu esitatud dokumenditaotluste arv. See võis mingil määral tuleneda osa teeninduste lahtiolekuaegade vähendamisest, kuid ka iseteeninduse mugavusest.

E-taotluskeskkonnas taotletavate toiminguliikide osakaalu sihttase ehk 45% jäi aga saavutamata

⁴⁴ Kasutajaks loetakse viimase aasta jooksul vähemalt ühe korra eID-teenust kasutanud inimest (kasutamise all peetakse silmas nii autentimist kui ka allkirjastamist).

⁴⁵ Mõõdiku arvutamise meetodika muutus 2021. aastal, mistõttu ei saa seda varasemaga võrrelda. Programmis seatakse edaspidiseks teised sihttasemed. 38% tähendab, et kõigist eID omanikest on 38% kasutanud seda kümme või enam korda aastas.

⁴⁶ Need on 10. märtsi 2022. aasta andmed.

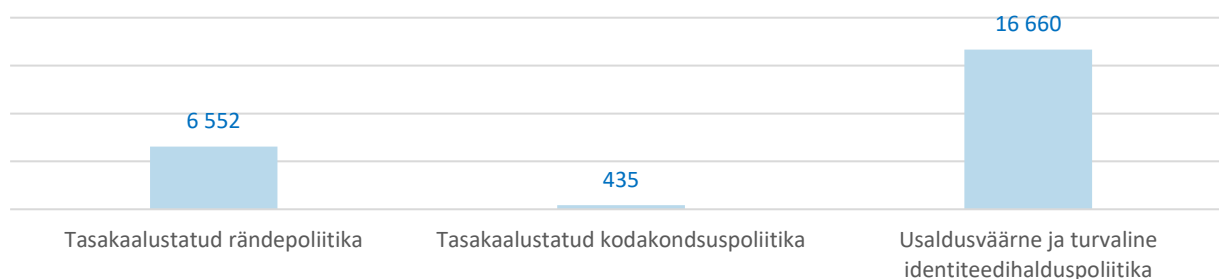
(2021. aastal oli osakaal 33%). Praeguseini ei ole kõik dokumendimenetluse liigid liidestatud iseteeninduskeskkonnaga ja kõikide menetluste viimine iseteeninduskeskkonda ei pruugi olla ka eesmärgipärane.

Eesti kodaniku jaoks olulisemaid dokumente – Eesti kodaniku passi ja ID-kaarti – on võimaldatud iseteeninduskeskkonnas taotleda ning seda tegi 45% taotlejatest. **Jätkuvalt on inimesed rahul pakutavate e-teenustega. ■**

Meetme eelarve

Meetme eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	25 167	30 260	23 647
Investeeringud	1 698	7 016	3 965

Meetme tegevuste 2021. aasta kulud (tuh €)

Programmi tegevuste elluviimisest

Programmi tegevus 4.1. Tasakaalustatud rändepoliitika⁴⁷

2021. aastal esitati Riigikogule eelnõu, mis võimaldaks viisavaide menetluses esitada kaebuse ka kohtule. Seadusemuudatus puudutab neid välismaalasi, kes esitavad vaide viisa andmisest keeldumise, viisa tühistamise, viisa kehtetuks tunnistamise, viibimisaja pikendamise keeldumise või viibimisaja ennetähtaegse lõpetamise otsuse peale. Praegu on välismaalastel, kes vaidlustavad viisaga seotud otsuseid, võimalik kasutada kaheastmelist vaidlustamise süsteemi. Esimese vaide üle otsustab asutus, kes otsuse tegi, näiteks Politsei- ja Piirivalveamet või välisesindus. Juhul, kui vaidet ei rahuldata, on võimalik pöörduda uue vaidega kas Siseministeeriumi või Välisministeeriumi poole. Pärast seadusemuudatuse vastuvõtmist oleks võimalik peale kohustuslikku kaheastmelist vaidlusalust esitada kaebus halduskohtusse.

Valmis lühiajalise töötamise registreerimise arendus, millega väheneb vajadus esitada korduvaid taotlusi. Tehti ettevalmistusi võimalike õpi- ja töörannet puudutavate vajalike seadusemuudatuste väljatöötamiseks. Selle tulemusel edastasid 10.03.2022 Siseministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium Riigikogu põhiseaduskomisjonile muudatusettepanekud välismaalaste seaduse muutmiseks. Eelnõuga luuakse erand Eestisse Ukrainast sõja eest saabuvate ajutiselt viibivate inimeste lühiajalisele töötamisele ja töötasule ning võimaldatakse jätkata töötamist Eestis enne 24. veebruarit viibinud Ukraina kodanikel, kelle registreeritud lühiajalise töötamise periood lõpeb. Lisaks on välismaalaste seadusesse tehtavate muudatuste seas ettepanekud, millega soodustada pikemas perspektiivis talentide ja investeeringute jõudmist

⁴⁷ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutustega „E. Looma talendisõbraliku keskkonna“ ja „F. Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“ ning sihi „Riigivalitsemine“ muutusega „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

Eestisse, pöörates samas tõesist tähelepanu rände väärkasutuse ennetamisele ja tõkestamisele.

Migratsioonijärelevalves jätkati senise praktika rakendamist. Enim ebaseaduslikest rändel olevatest isikutest avastati riigis sees. Politsei- ja Piirivalveamet jätkab koostööd Maksu- ja Tolliameti ning Tööinspeksiooniga riskiobjektide ja -ettevõtete väljaselgitamisel ja kontrollimisel. Lahkumisettekirjutuste täitmise osakaal on ikka suur (üle 90%).

Jätkati tegevustega, et luua rändefinfosüsteem ja selle platvormile migratsioonijärelevalve moodul. Arenduse eesmärk on tagada parem kontroll rände üle, vähendada nii klientide kui ka asjaomaste asutuste halduskoormust, luua lisavõimalusi iseteeninduskeskkonna kasutamiseks, muuta protsessid kiiremaks ja tagada parem andmekvaliteet. Migratsioonijärelevalve moodul aitab digiteerida info, et kontrollida välismaalaste Eestis viibimist ja viibimisaluse eesmärgipärast kasutamist, ning automatiseerida andmevahetuse. See aitab riigil tõkestada, avastada ja ennetada ebaseaduslikku rännet ja viibimisaluste väärkasutust ning tagab riigile ajakohase teadlikkuse ja kiirema reageerimisvõimekuse. Tehnilised lahendused aitavad vähendada nii migratsiooni- kui ka maksureeglite rikkumisi. Rändefinfosüsteemi investeeriti 2021. aastal umbes 258 000 eurot.

Tagasisaatmispoliitika raames alustati tegevustega, et rakendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruseid (EL) 2018/1860 ja (EL) 2018/1861. Määrused puudutavad tagasisaatmist ning sissesõidukeeldu käsitlevate hoiatusteadete

Schengeni infosüsteemi sisestamist ja kehtetuks tunnistamist. Määrustest lähtudes töötas Siseministerium 2021. aastal välja väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse, politsei ja piirivalve seaduse ning riigipiiri seaduse muutmise seaduse eelnõu, mille kiitis Vabariigi Valitsus heaks 13. jaanuaril 2022. Eelnõuga kavandatud muudatuste rakendamiseks alustati Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogu, sissesõidukeelu andmekogu ning Schengeni infosüsteemi riikliku registri arendustöödega. Infotehnoloogilised arendustööd rahastatakse Euroopa Liidu Sisejulgeolekufondi välispiiride ja viisade rahastamisvahendi rahast. Projekti maksimaalne eelarve on 1 226 984 eurot.

Töötati välja seadusemuudatused, et võimaldada ebaseaduslikus viibimises kahtlustatavat välismaalast kinni pidada tema õigusliku staatuse ja põgenemisohu kindlaks tegemiseks. Muudatuste järgi võib Politsei- ja Piirivalveamet või Kaitsepolitseiamet pidada välismaalast kuni 48 tundi kinni, et teha kindlaks, kas välismaalane viibib riigis seaduslikult või ebaseaduslikult, ning selgitada välja välismaalase põgenemisoht. Seda tähtaega saab halduskohus pikendada kuni kolm päeva. Praegu on selline kinnipidamine võimalik üksnes massilise sisserände hädaolukorras. Välismaalase kinnipidamine esmaste menetlustoimingute tegemiseks võib vajalik olla aga ka rändesurve suurenemisel. Kui välismaalane põgeneb enne välismaalase väljasõidukohustuse väljaselgitamist, ei saa politsei hiljem tagada välismaalase lahkumiskohustuse täitmist. Eelnõu kiitis Vabariigi Valitsus heaks 13. jaanuaril 2022. ■

Programmi tegevus 4.2. Tasakaalustatud kodakondsuspoliitika⁴⁸

Jätkati kodanikustaatus väärtustamisega seotud tegevusi, näiteks tähistatakse 26. novembril Eestis **kodanikupäeva**. Kodanikupäeval tõstetakse esile tegusate ja ettevõtlike inimeste panust Eesti ühiskonna arengusse. 2021. aastal võttis Siseministerium üle seni Kultuuriministeriumi korraldatud aasta **kodaniku aunimetuse konkursi**.⁴⁹

Jätkati keeleõppe korraldamist vähemalt viis aastat Eestis seaduslikult elanud välismaalastele. Kodakondsuslepinguks vajaliku keeleõppe korraldamine anti üle Sisekaitseakadeemialt Integratsiooni Sihtasutusele. Siseministerium suunas 2021. aastal mittekodanike keeleõppesse ligi 277 000 eurot. Keeleõppes pakkus Integratsiooni Sihtasutus 2021. aastal 42 keeleõpperühmas 486 õppekohta. Koroonapiirangute tõttu oli õppe korraldamine raskendatud, mistõttu

⁴⁸ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Oskused ja tööturg“ muutusega „F. Suurendame ühiskondlikku sidusust ja võrdseid võimalusi hariduses ning tööturul“.

⁴⁹ Neid tegevusi kavandatakse programmi „Tugev kodanikuühiskond“ raames.

jätkasid paljud keeleõpperühmad vähendatud koosseisus ja palju oli katkestajaid (tervislikud põhjused, elukorralduse muutused jms).

Kokku sõlmiti 941 keelelepingut ja taotluse kodakondsuse saamiseks esitas 263 inimest. ■

Programmi tegevus 4.3. Usaldusväärne ja turvaline identiteedihalduspoliitika⁵⁰

2021. aastal oli 88 000 e-residenti, kellel oli kokku 19 900 ettevõtet. E-residentsuse programmi füüsiline esindatus laienes Brasiiliasse, Lõuna-Aafrika Vabariiki, Singapuri ja Taisse, mis tähendab, et ka nendes riikides on võimalik saada esindusest kätte oma e-residenti digitaalne isikutunnistus. Tõsteti **valmidust e-residentide eel- ja järelkontrolliks**. Täpsustati ja täiendati loetelu andmetest, mida on vaja koguda e-residenti digitaalse isikutunnistuse väljaandmise menetluses, et anda veel võimalusi tõsikindlaks isikutuvastuseks ja selgitada, mis eesmärgil soovib taotleja e-residenti digitaalset isikutunnistust kasutada. See võimaldab teha senisest veelgi põhjalikumalt taustakontrolli, sh selgitada välja dokumendi väärkasutamise võimalikud riskid, ning tagada avalikku korda ja julgeolekut. Eeltoodu tõttu uuendati ka **e-residentsuse taotluskeskkonda**. E-residentsusega seonduvatesse arendustesse investeeriti 2021. aastal kokku ligikaudu 216 000 eurot.

Alates 2020. aasta keskpaigast pakub Eesti ühena esimestest riikidest maailmas **diginomaadi viisat**. Eesti diginomaadi viisa võimaldab tulla Eestisse, viibida siin turistina ja samal ajal jätkata töötamist välisriigi tööandja heaks või vabakutselisena asukohast sõltumata. Diginomaadi viisa ei ole 2021. aastal veel leidnud laialdast kasutust, kuid koroonapiirangute tõttu võis ka eeldada, et reisimine ja diginomaadi viisa kasutamine saab olema pigem erandlik.

2021. aastal võeti vastu **automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi** ehk ABIS-e andmekogu loomise seadus. ABIS arendustesse investeeriti 2021. aastal ligi 2,8 miljonit eurot. ABIS-e eesmärk on biomeetriliste isikuandmete parem kaitse,

senisest tõhusam kuritegevuse vastu võitlemine ja kaasaegse tipp tehnoloogia kasutuselevõtmine juba kehtiva õiguse paremaks rakendamiseks. 2022. aastal on siht võtta kasutusele biomeetriaal põhinev süsteem, mis aitab suurendada isiku tuvastamise ja isikusamasuse kontrollimise turvalisust. See annab senisest veelgi paremal tasemel kindluse, et inimene on see, kes ta väidab end olevat. Euroopas võeti 2021. aastal kasutusele **biomeetriaalised isikutunnistused**, mis tähendab, et alates 23. augustist lisatakse sarnaselt passi ja elamisloakaardiga sõrmejäljed ka ID-kaardile. Biomeetriaalsete andmete lisamine isikutunnistusele on Euroopa Liidu kokkulepe, mille eesmärk on tagada isikusamasuse kontrollimise abil paremini turvalisust ja julgeolekut. Euroopa Liit, sh Eesti, toetab võitlust identiteedipettuste ja isikutõendavate dokumentide võltsimise vastu. Biomeetriaalsete andmete lisamine sarnaselt passidega ka isikutunnistusele on vajalik nii isikusamasuse kui ka dokumendi ehtsuse kontrollimiseks ja nende dokumentide turvalisemaks kasutamiseks näiteks Schengeni alal reisimisel. Sellega astume järjekordse sammu kuritegevuse vastu võitlemisel.

2021. aastal võeti vastu seadusemuudatus, millega korrastati **elektrooniliste identiteetseerimisvahendite töö- ja vastutusjaotust**. Muudatusega sätestati e-identimise ja e-tehingute usaldus teenuste seaduses ning isikutõendavate dokumentide seaduses selge eID-alane asutustevaheline pädevus- ja vastutusjaotus. Selle järgi vastutavad dokumendi füüsilise poole eest Politsei- ja Piirivalveamet ja Siseministeerium ning dokumendi elektroonilise poole eest Riigi Infosüsteemi Amet ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. ■

⁵⁰ Seotud „Eesti 2035“ sihi „Majandus ja kliima“ muutusega „C. Kujundame paindliku ja turvalise majanduskeskkonna, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi“.

KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

- Tehti seadusemuudatusi, et võimaldada ebaseaduslikus viibimises kahtlustatavat välismaalast kinni pidada tema õigusliku staatuse ja põgenemisohu kindlaks tegemiseks.
- Alustati Eestis seadusliku aluseta viibivate ja viibinud välismaalaste andmekogu, sissesõidukeelu andmekogu ning Schengeni infosüsteemi riikliku registri arendustöödega.
- Viidi riiklik rahvusvahelise kaitse andmise register uuele tehnilisele platvormile ja loodi automaatne andmevahetus Eestis ebaseaduslikult viibinud ja viibivate välismaalaste andmekoguga.
- Laiendati e-residentsuse programmi ning täiendati e-residentide eel- ja järelkontrolli.
- Võeti vastu automaatse biomeetrilise isikutuvastuse süsteemi ehk ABIS-e andmekogu loomise seadus. ABIS-e andmekogus hakatakse säilitama erinevates riiklikes menetlustes kogutavaid biomeetrilisi andmeid (näo- ja sõrmejäljekujutised) ning see aitab biomeetrilisi isikuandmeid paremini kaitsta ja senisest tõhusamalt kuritegevuse vastu võidelda.
- Jõustus seadus, millega sätestati selge eID-alane asutustevaheline pädevus- ja vastutusjaotus.

Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025

- Mobiiltelefoni kaudu kasutatava eID-lahenduse jätkamine ja edasiarendamine.
- **Alternatiivse sertifitseerimisteenuse kasutusele võtmine usaldusteenuse kasutamiseks.** Hetkel pakub riigile kõikide dokumentide (mobiil-ID, digi-ID, ID- ja elamisloakaart) sertifitseerimis- ja usaldusteenust ID Solution AS ning möödunud ID kriis tõi välja, et teenus peaks olema toimepidevuse tagamiseks riigi poolt dubleeritud.
- **Majutusteenuse kasutajate elektroonilise registreerimise süsteemi kasutusele võtmine,** mis aitab tagada tõhusamalt avalikku korda ja julgeolekut ning ennetada kuritegevust.
- **ABIS-e andmekogu täiemahuline kasutusele võtmine.** ABIS on keskne riiklik andmekogu, mille eesmärk on täna erinevate riiklike menetluste raames kogutud biomeetriliste andmete (näo- ja sõrmejäljekujutiste) töötlemine isiku tuvastamiseks ja isikusamasuse kontrollimiseks. *(ABIS on plaanis kasutusele võtta 2022. aastal.)*
- Migratsioonijärelevalve andmekogu arendamine ja kasutusele võtmine, et ennetada ja tõkestada Eestis viibimise, elamise ja töötamise reeglite eiramist.
- **Õpi- ja tööränne muudatuste rakendamine,** et pikemas perspektiivis soodustada talentide ja investeeringute jõudmist Eestisse, pöörates samas tähelepanu rände väärkasutuse ennetamisele ja tõkestamisele.■

MEEDE 5. Tark ja innovaatiline siseturvalisus

Meetme eesmärk: siseturvalisuse asutused on atraktiivsed tööandjad ja inimesed teevad tähendusrikast tööd. Siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad asjatundlikud, võimekad ja pühendunud inimesed. Siseturvalisuse tagamisel ollakse uuendusmeelsed, kasutatakse tarku ja innovaatilisi lahendusi.

Meetme kirjeldus: keskendutakse personali, väljaõppe, nutikate lahenduste ja innovatsiooni terviklikule käsitlemisele.

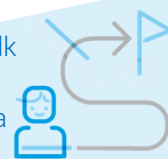
Kui inimeste hoidmisel ja arendamisel ning innovatsiooni edendamise võimekuse suurendamisel teadvustatakse võimalusi ja kõrvaldatakse takistusi, loob see eeldused, et neis kahes valdkonnas kasvab suutlikkus arengukava ja programmi elluviimise ajal märkimisväärselt.

Meede koosneb kahest programmi tegevusest.

1. Inimeste hoidmine ja arendamine
2. Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine

2021. aasta olulisimad edusammud

- **Palgatõusud:** politseiametnike miinimumpalk tõusis 155 eurot (11,5%), päästjate oma 122 eurot (11,4%) ja päästekorraldajate oma 80 eurot (6,4%).
- **Eriteenistuse ühtlustamise eelnõu (jõustub eeldatavasti 2022. aastal).** Muudatustega tagatakse eriteenistujate võrdne kohtlemine, mõjutatakse teenistujate motivatsiooni, suurendatakse asutustevahelist koostööd ja teenistujate rotatsiooni, vähendatakse bürokraatiat, ametiasutuste töökoormust ja ebamõistliku töö tegemist ning hoitakse kokku riigi raha.
- **Politseinike ja päästjate tulevikuvajaduse ja töötasu analüüs,** milles on avatud ootusi eesliinitöötajate puudujäägi ära hoidmiseks.
- **Eeltöö Sisekaitseakadeemia siseturvalisuse valdkonna kompetentsikeskuseks arendamiseks ja kaugseirekeskuse rajamiseks.**

Ülevaade meetme eesmärkide saavutamisest

Meetme mõõdikud	Tegelik täitmine			Sihttasemed			Allikas
	2018	2020	2021	2021	2022	2030	
Vabatahtliku volavuse määr							
- Siseministeerium	15%	9%	10,5%	≤ 12%	≤ 10%	≤ 9%	Asutused
- Politsei- ja Piirivalveamet	7%	4,9%	6,5%	≤ 6,3%	≤ 6,2%	≤ 5,7%	
- Päästeamet	4%	4%	4%	≤ 4,1%	≤ 4,4%	≤ 4,5%	
- Häirekeskus	9%	6,9%	12,5%	≤ 8,8%	≤ 8,8%	≤ 8,8%	
- Sisekaitseakadeemia	8%	7,3%	6,7%	≤ 7,9%	≤ 7,5%	≤ 6,8%	
- Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus	14%	7,4%	10,5%	≤ 13%	≤ 15%	≤ 15%	
Ühele Sisekaitseakadeemia õppekohale esitatud avalduste arv avalikul konkursil:							Sisekaitseakadeemia
- kõrgharidusõppes	4,1	4,8	4,92	≥ 3,2	≥ 3,1	≥ 3,5	
- kutseõppes	2,9	4,1	6,85	≥ 2,9	≥ 2,8	≥ 2,2	
Siseministeeriumi valitsemisala organisatsioonide innovatsioonisüsteemide küpsustaseme tõus	-	Mõõtmisvahend töötati välja 2020. aastal, algtase määratakse 2021. aastal	- (Päästeametil tase 2)	-	1 (algeline)	3 (jätku-suutlik)	Siseministeerium
Siseministeeriumi valitsemisala töötajate üldine rahulolu kümnepalliskaalal							Asutuste rahulolu uuringud
- Siseministeerium	8,3	-	8	≥ 8,5	≥ 8,8	≥ 8,8	
- Politsei- ja Piirivalveamet	7,6	7,8	7,8	≥ 7,8	≥ 7,9	≥ 8,2	
- Päästeamet	7,8	-	7,8	≥ 7,8	≥ 7,8	≥ 7,8	
- Häirekeskus	7,6	7,6	7,6	≥ 8,0	≥ 8,0	≥ 8,0	
- Sisekaitseakadeemia	7,6	7,7	-	≥ 7,8	≥ 7,8	≥ 8,0	
- Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus	8,0	8,3	8,3	≥ 8,0	≥ 8,0	≥ 8,0	

2021. aasta mõõdikute seire tulemused näitavad, et personalivaldkonnas on järgmiste aastate tasemeid endiselt keeruline prognoosida. Koroonapandeemial oli 2021. aastal mõju nii majanduslikule kui ka sotsiaalsele olukorrale ning ka siseturvalisuse personalivaldkonnale. **Võrreldes 2020. aastaga tõusis 2021. aastal vabatahtliku volavuse määr peaaegu kõikides Siseministeeriumi valitsemisala asutustes (v.a Sisekaitseakadeemias ja Päästeametis).** Samas on 2021. aasta vabatahtlik volavus enamikus asutustes väiksem kui 2018. aastal. See näitab, et olukorra stabiliseerudes võivad ka personali näitajad taas varasemate aastate tasemele langeda.

2021. aastal viidi kõikides asutustes läbi rahulolu uuring. **Töötajate üldine rahulolu on püsinud kas**

samal tasemel või veidi vähenenud. Kuna koroonakriis on väga otseselt mõjutanud siseturvalisuse valdkonna tööd juba varasemale suurele töökoormusele on lisandunud kriisi tõttu lisa koormust, on töötajad üha väsinumad ning keeruline on suurendada ja hoida nende motiveeritust. Suurele koormusele vaatamata on üldine rahulolu püsinud enamikus asutustes samal tasemel, mis näitab töötajate pühendumust ja tahet panustada ühiskonda.

Sisekaitseakadeemias ühele õppekohale esitatud avalduste arv avalikul konkursil oli prognoositust suurem. Siseturvalisuse valdkond on olnud kriisi tõttu rohkem avalikkuse tähelepanu all ja huvi eesliinitöö vastu on suurenenud nii noorte kui ka karjääripöõret tegevate inimeste seas. Seetõttu on avalduste arv olnud viimastel aastatel olulises

tõusutrendis ja puudu on õppekohti, et huvilisi piisavalt vastu võtta.

Siseministerium töötas 2020. aastal välja **innovatsioonisüsteemide arengu seiramiseks hindamismetoodika**, mis võimaldab hinnata asutuse muutumis- ja kohanemisvõimet. 2021. aastal hinnati Päästeameti innovatsiooniküpsust. Päästeamet asub teisel tasemel⁵¹, mis tähendab, et organisatsioonil on innovatsioonijanu, aktiivselt otsitakse viise innovatsiooni rakendamiseks ja järjepidevalt kasvab innovatsioonikogemuste pagas. **Päästeameti innovatsioonitase on ühe taseme võrra kõrgem eesmärgiks seatud alg-tasemest.**

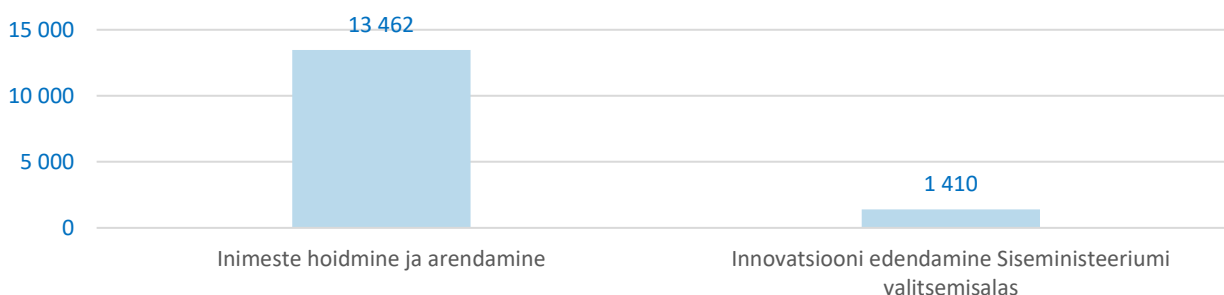
Innovatsiooni jaoks on vaja keskkonda, mis seda soosib. Päästeameti inimesed on innovaatilised, sest sellele aitab kaasa organisatsioonikultuur, kuid järgmisele küpsustasemele jõudmiseks tuleks võimaldada töötajatele rohkem aega arendustööks. Päästeamet soosib innovatsiooni ja seda takistavat bürokraatiat on vähe. Arendusprotsessides on kõige rohkem takistusi seotud IT-arendustega

Esimene mõõtmine kinnitas hindamismetoodika sobivust. 2022. aastal hinnatakse innovatsioonitaset Politsei- ja Piirivalveametis ning Häirekeskuses. ■

Meetme eelarve

Meetme eelarve täitmine 2021 (tuhandetes eurodes)	2021 esialgne eelarve	2021 lõplik eelarve	2021 eelarve täitmine
Kulud	15 459	16 556	14 871
Investeeringud	1 421	596	486

Meetme tegevuste 2021. aasta kulud (tuh €)

Programmi tegevuste elluviimisest⁵²

Programmi tegevus 5.1. Inimeste hoidmine ja arendamine

Inimeste hoidmise ja arendamise valdkonnas tehti 2021. aastal mitmeid olulisi tegevusi üle kogu valitsemisala. Näiteks kiideti heaks Siseministeriumi **valitsemisala uuendatud juhtimis-põhimõtted ja tehti juhtimiskultuuri uuringud** kõikides asutustes. Oleme valitsemisalas kokku leppinud, et peame tähtsaks ja järgime, et kõik

meie juhid lähtuksid oma töös järgmistest juhtimis-põhimõtetest: 1) näeme suurt pilti, 2) saavutame tulemusi koostöös, 3) toetame meeskonnatööd ja 4) väärtustame enesearengut.

Juhtimiskultuuri uuringu tulemustes kajastusid peaaegu kõikides asutustes arengukohtadena juhtide ajanappus töötajatega tegelemiseks; ees-

⁵¹ Tasemeid on kokku viis: 0 – pidurdav, 1 – algeline, 2 – edasiarenenud, 3 – jätkusuutlik ja 4 – küps.

⁵² Mõlemad selle meetme programmi tegevused aitavad kaasa „Eesti 2035“ sihi „Ruum ja liikuvus“ muutusele „B. Planeerime ja uuendame ruumi ja teenuseid terviklikult ja kvaliteetselt ning ühiskonna vajaduste, rahvastiku muutuste, tervise, turvalisuse, elurikkuse ja keskkonnahoiuga arvestavalt“ ning sihi „Riigivalitsemine“ muutustele „A. Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise“ ja „D. Parandame riigi rahvusvahelist positsiooni ja tagame julgeoleku ning turvalisuse“.

märgistamine, mis tähendab, et soovitakse rohkem selgitusi, miks me midagi teeme või miks me just niimoodi teeme, ning töötajate soov saada senisest enam tagasisidet oma tööle ja selgitusi juhtidelt otsuste tagamaade kohta. Teemaks oli ka info liikumine, kuid kui varasematel aastatel viidati ainult info liikumise puudulikkusele, siis sel korral viidati väga palju ka info üleküllusele. Hübriditöö ajastul ei suudeta e-kanalite kaudu edastatavat infot töödelda ega eristada olulist ebaolulisest.

Jätkuvalt on väga oluline **toetada töötajate vaimset tervist**, näiteks võimaldatakse kõikides asutustes tööandja kulul psühholoogilist nõustamist ja pakutakse erinevaid loenguid vaimse tervise teemal. Vajadus psühholoogilise nõustamise järele on mitmekordistunud. Häirekeskuses on loodud **virtuaalne vaimse tervise esmaabikapp** ja Sisekaitseakadeemias **vaimse tervise pesa siseveebis**.

Ka juhte arendatakse järjepidevalt, asutustes on kokku lepitud **juhtimise hea tava** ja igas asutuses on **juhtide arendamise terviklik süsteem**. Eesmärk on, et Siseministeriumi valitsemisalas oleksid inspireerivad ja targad juhid, kes on oma käitumisega teistele eeskujuks.

Pühendumust toetava organisatsioonikultuuri arendamiseks võeti 2021. aastal Politsei- ja Piirivalveametis kasutusele **tööampsude süsteem** ning Siseministeriumis uuendati aasta parimate valimise põhimõtteid. Kõikides asutustes tehti 2021. aastal **rahulolu-uuringud** ning tulemustele tuginedes planeeritakse **personali arendamise ja toetamise jätkutegevused**.

Hinnatud tööandja kuvandit arendasid 2021. aastal kõik asutused. Näiteks loodi Politsei- ja Piirivalveametis brändisaadikute süsteem ja võrgustik ning ameti tegemisi kajastatakse teadlikult ja süsteemselt meedias. Sama kehtib ka kõikide teiste asutuste kohta: tööandja kuvandi olulisust teadvustatakse ja soovitakse üha rohkem tuua siseturvalisuse valdkonda tavainimesele lähemale.

22.10.2021 esitati Vabariigi Valitsusele **eriteenistuste ühtlustamise eelnõu**. Muudatuste järgi ühtlustatakse võimalikult palju politseiametnike ja päästeteenistujate ning teiste eriteenistujate (vanglaametnikud ja tegevteenistujad) teenistusregulatsiooni. Sama eelnõuga ühtlustatakse Siseministeriumi valitsemisala **vabatahtlike ja kutseliste hüvitusi** hukkumise või vigastumise korral.

2021. aastal valmis **politseinike ja päästjate tulevikuvajaduse ja töötasu analüüs**, mida siseminister tutvustas valitsuskabinetis ning millega juhiti tähelepanu politseinike ja päästjate tööd mõjutavatele teguritele. Näiteks ootab ees **suur pensioneerumise laine** nii politseinike kui ka päästjate seas, mistõttu on vaja suunata senisest rohkem raha **politseinike ja päästjate väljaõppesse**, et ära hoida üha suurenev eesliini-töötajate puudujääk. Samuti on olemasolevad töötajad juba praegu ülekoormatud. Prognoosi kohaselt jääb igal järgmisel aastal puudu 25–50 päästjat, sest madala töötasu tõttu ei tunne inimesed elukutse vastu huvi. Politseinikke jääb prognoosi kohaselt igal järgmisel aastal puudu 75–115, sest siseturvalisuse hariduses ei ole piisavalt raha nende vajalikul arvul juurde koolitamiseks. ■

Programmi tegevus 5.2. Innovatsiooni ja tõenduspõhise poliitikakujundamise edendamine

Innovatsiooni edendamisel keskenduti 2021. aastal kolmele suunale: inimeste oskuste arendamine, projektide elluviimine ja organisatsiooni küpsuse hindamine, et tuvastada innovatsiooni takistavad tegurid.

Politsei- ja Piirivalveametis alustati **teenuseomanike viiepäevase arenguprogrammiga**, et juurutada **teenusepõhist juhtimist**. COVID-19 tõttu ei olnud võimalik teha algul soovitud mahus kontaktkoolitusi. 2021. aastal lõpetas esimene koolitusrühm (15 inimest). 2022. aastal jätkatakse koolitusprogrammiga.

Siseministeriumi valitsemisala umbes 200 tipp- ja keskastmejuhti osalesid neile korraldatud arengupäeval „Kuidas innovaatilisi ideid päriselt rohkem ära teha?“. Jagati kogemuslugusid, kuidas valitsemisalas ja erasektoris innovatsiooni tehakse, ning arutati, kuidas innovatsioon saab lahendada siseturvalisuse olulisi probleeme.

2021. aastal viidi läbi mitu innovatsiooniprojekti, mis olid seotud uute lahenduste väljatöötamisega.

- Innoprogrammis otsiti projektiga „Poole vähem tulesurmasid“ nutikaid lahendusi, et muuta kodu vähem tuleohtlikuks.

- Päästeameti ja TalTechi koostöös töötati välja termoanduri prototüüp, mis võiks tulevikus asendada praegu kasutuses olevat suitsuandurit.
- Männikule loodi kinnine lõhkamiskoht. Lahendust aitas välja töötada TalTech.

2021. aastal eraldas Vabariigi Valitsus järgnevatks neljaks aastaks kokku 3,7 miljonit eurot, et arendada Sisekaitseakadeemia siseturvalisuse valdkonna kompetentsikeskuseks. Selle tulemusel suurendatakse sisejulgeoleku instituudis teadurite arvu poole võrra (kokku kaheksa teadurit) ja võetakse tööle ka teine teadustöö koordinaator. Sisekaitseakadeemia üks eesmärk on seeläbi panna alus sisejulgeoleku valdkonna Tallinna koolkonna loomisele. Rajatakse kaugseirekeskus, mille peaeesmärk on satelliit- ja mehitamata õhusõidukite seiretehnoloogia ning mehitamata õhusõidukite tuvastamise, tõrje ja digi-kriminalistika lõimimine siseturvalisuse valdkonna teenustesse. Keskus oleks koostööpartner ka kaitsetööstusettevõtetele uue tehnoloogia katsetamisel siseturvalisuse valdkonnas.

Ilmus uus teadusajakiri „Turvalisuskompass“, milles avaldatakse eestikeelset eelretsenseeritud originaalset materjali kõikidel teemadel, mis tegelevad ühiskonna turvaliseks toimimiseks ja selle tagamiseks vajalike protsessidega. Sisekaitseakadeemia teine teadusajakiri „**Proceedings**“ ilmus kahekümnendat korda.

Sisejulgeoleku instituut korraldas aasta jooksul mitmeid rahvusvahelisi teadussündmusi (nt Venemaa-teemaline veebikonverents, hübriid- ohtude veebiseminar ja virtuaalne vestlusring isikuandmetest).

Tõenduspõhiseks poliitikakujundamiseks ja teenuste arendamiseks kaasati teadlasi ja telliti uuringuid. Olulisemad valminud uuringud on järgmised.

- Laiapõhjalise rände- ja lõimumisteemalise uuringu „**Rändesõltuvus ja lõimumise väljakutsed Eesti riigile, tööandjale, kogukonnale ja haridusele**“ tellisid Siseministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Sotsiaalministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Uuring aitas välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi meetodeid rände- ja lõimumis- protsesside juhtimiseks Eestis, et soodustada majandusarengut ja suurendada ühiskonna

sidusust. Lisaks töötati välja rände tulu-kulu mudel, mis võimaldab analüüsida rändega seotud tulusid ja kulusid tuleviku vaates kuni saja aasta jooksul.

- Uuringuprojekt „**Eesti siseturvalisuse teavituskampaaniate tõhustamine neurouuringute abil**“ valmis koostöös Tartu Ülikooli teadlastega. Uuringu käigus töötati välja Siseministeeriumi valitsemisala asutustele tõenduspõhised soovitusel ja meetodika edaspidiste teavituskampaaniate lähte- ülesannete ettevalmistamiseks ja tellimiseks, et tagada kampaaniasõnumite võimalikult suur arusaadavus, nähtavus ja mõjus.
- **Eestis tehti esimest korda julgeoleku- ja kaitsevaldkonna keskkonna jalajälje ning selle vähendamise võimaluste uuring**, mille tellisid ühiselt Siseministeerium ja Kaitseministeerium. Eesmärk oli selgitada välja, kuidas saavutada rohelisem tulevik koos sise- ja välisjulgeoleku säilimisega, tagades oluliste teenuste ja võimekuse ööpäevaringse toimepidevuse. Uuringus arutati välja süsinikujalg ning mõõdeti jäätme- ja veejalajälge. Selgus, et Siseministeeriumi valitsemisala süsinikujalg on 27 043 t CO₂ ekv ja Kaitseministeeriumi oma 73 575 t CO₂ ekv. Mõlema ministeeriumi valitsemisalas moodustas süsinikujalgest umbes 50% elektritarbimine, millele järgnesid mootorikütuse tarbimine (ligi 40%) ja soojusenergia. Süsinikujälje märkimisväärseks vähendamiseks on vajalikud olulised kulutused uute tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtuks tulevikus või keskkonnanõbralikuma elektri ja kütuse tarbimiseks. Uuringu tulemusena valmis mudel, mis võimaldab järgnevatel aastatel mõõta mõlema ministeeriumi tehtud muudatuste mõju ja võrrelda seda eelnevate aastatega.

Juunis sõlmisid sise- ja kaitseminister koostöölepingu, et edendada muu hulgas hariduskoostööd, teadus- ja arendustegevuse ühist võimekust ning kaitsetööstuse valdkonda. Koostöö abil on võimalik arendada ühist võimekust ning samal ajal säästa uute toodete arendamisel ja nende kasutamisel.

2021. aastal tihenes Siseministeeriumi valitsemisala koostöö Eesti Kaitsetööstuse Liiduga. Uuendati koostöölepingut ja esimest korda koostati ühine tööplaan, mida edaspidi uuendatakse igal aastal. Septembris analüüsis

Siseministerium koostöövõimalusi Eesti kaitsetööstuse ja IT-ettevõtetega. Loodav Sisekaitseakadeemia kaugseirekeskus saab olla ettevõtetele oma toodete ja teenuste katsekeskkond siseturvalisuse valdkonnas. Koostöö eesmärk on

muuta siseturvalisuse teenused paremaks ning samal ajal suurendada IT ja kaitsetööstuse ekspordipotentsiaali. Kaitsetööstuse ettevõtted saaksid tutvustada Sisekaitseakadeemia kadettidele õppetöö osana tehnoloogia uusi arenguid. ■

MEETME „TARK JA INNOVAATILINE SISETURVALISUS“ KOKKUVÕTE

Olulisimad edusammud 2021. aastal

- **Eriteenistuse ühtlustamise eelnõu (jõustub eeldatavasti 2022. aastal).** Muudatuste järgi ühtlustatakse võimalikult palju politseiametnike ja päästeteenistujate ning teiste eriteenistujate (vanglaametnikud ja tegevteenistujad) teenistusregulatsiooni. Sama eelnõuga ühtlustatakse ka Siseministeriumi valitsemisala vabatahtlike ja kutseliste hüvitisi hukkumise või vigastumise korral. Muudatustega tagatakse eriteenistujate võrdne kohtlemine, mõjutatakse teenistujate motivatsiooni, suurendatakse asutustevahelist koostööd ja teenistujate rotatsiooni, vähendatakse bürokraatiat, ametiasutuste töökoormust ja ebamõistliku töö tegemist ning hoitakse kokku riigi raha.
- **Palgatõus: politseiametnike miinimumpalk tõusis 155 eurot (11,5%), päästjate oma 122 eurot (11,4%) ja päästekorraldajate oma 80 eurot (6,4%).** Palgatõusuks saadi 2021. aastal riigieelarvest 10,2 miljonit eurot ning ametid tegid ümberkorraldusi ja eraldasid palkade tõstmiseks lisaks 8,7 miljonit eurot. Kogu riigieelarvest saadud palgatõusu raha suunati spetsialisti tasandi politseiametnikele, Päästeameti valveteenistujatele ja Häirekeskuse 112-töösaali töötajatele. Palkade korrigeerimisel lähtuti eesmärgist, et võrreldes Eesti keskmise palgaga ei halveneks politseiametnike, päästjate ja 112-töösaali töötajate positsioon, ning põhimõttest, et palgapositsioon peaks kõige rohkem paranema päästjatel, kelle palgatase on võrdluses Eesti keskmisega kõige kehvem.
- **Politseinike ja päästjate tulevikuvajaduse ja töötasu analüüs,** milles on avatud ootusi eesliinitöötajate puudujäägi ära hoidmiseks.
- Eeltöö Sisekaitseakadeemia siseturvalisuse valdkonna kompetentsikeskuseks arendamiseks ja kaugseirekeskuse rajamiseks.

Olulisimad väljakutsed aastatel 2022–2025

- **Siseturvalisuse ja sisejulgeoleku asutuste reageerimissuutlikkuseks ning erinevate ohtude, õnnetuste ja kriisidega toimetulemiseks ja nende ennetamiseks piisaval arvul töötajate tagamine. Selleks väärilise töötasu pakkumine, töötajate füüsilise ja vaimse tervise hoidmine ning tänasest suuremas mahus töötajate välja õpetamine.** Kui vajalik palgatase tuleks tagada asutuste omavahenditest, jätkuks seda 2025. aastaks vaid poolte Politsei- ja Piirivalveameti ning Päästeameti töötajatele, mis pole lahendus, kuna järeleandmisi abi osutamises pole kavas. Samuti on ees ootamas suur pensioneerumise laine nii politseinike kui ka päästjate seas, mistõttu on vaja suunata senisest rohkem raha politseinike ja päästjate väljaõppesse, et ära hoida üha suurenev eesliinitöötajate puudujääk. Samuti on olemasolevad töötajad juba praegu ülekoormatud. Prognoosi kohaselt jääb igal järgmisel aastal puudu 25–50 päästjat, sest madala töötasu tõttu ei tunne inimesed elukutse vastu huvi. Politseinikke jääb prognoosi kohaselt igal järgmisel aastal puudu 75–115, sest ei ole piisavalt raha nende vajalikul arvul juurde koolitamiseks.
- **Taseme- ja täiendusõppe paindlikumaks muutmine ning e-õppevormide arendamine.** Eesmärk on muuta õppevormid paindlikumaks, sh kombineerida tasemeõpet töökohapõhise õppega, ja arendada välja kvaliteetne e-õppekeskkond. Suuremat arenguhüpet prognoosime politsei haridusmudeli uuendamisel. Jätkatakse ka tegevustega, et muuta Sisekaitseakadeemia pakutav päästekorraldaja õpe töökohapõhiseks õppeks. Muudetakse üha paindlikumaks võimalusi siseturvalisuse töötajate ümberõppeks.
- **Sisekaitseakadeemia teadus- ja arendusvõimekuse suurendamine.** 2022. aasta eesmärk on palgata juurde teadureid ja rajada kaugseirekeskus. Järgneva kolme aasta eesmärk on arendada välja Sisekaitseakadeemia teadus- ja arendusvõimekus ning tagada selle jätkusuutlikkus nii riiklikult kui ka rahvusvaheliselt. ■

Siseministeerium

www.siseministeerium.ee/stak2030

SISEMINISTEERIUM